

Tartu Ülikool
Filosoofiateaduskond
Ajaloo ja arheoloogia instituut
Uusima aja õppetool

Mart Roosaar

***Satyagraha* rakendamine India vabadusvõitluses ja Mahatma Gandhi õpetuste
universaalsus ning kaasaegsus**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: vanemteadur Märt Läänemets

Tartu 2015

SISUKORD

Sissejuhatus.....	3
1. Gandhi elulugu enne India poliitikasse sisenemist ja <i>satyagraha</i> süünd.....	5
1.1 Ülevaade Gandhi nooruspõlvest kuni Londonist Indiasse naasmiseni.....	5
1.2 Gandhi tegevus Lõuna-Aafrikas ja <i>satyagraha</i> süünd.....	8
2. <i>Satyagraha</i> rakendamine India vabadusvõitluses.....	14
2.1 <i>Satyagraha</i> juurutamine Indias 1914-1924.....	14
2.2 India vabadusvõitlus.....	19
2.3 India jagamine ja Gandhi surm.....	22
3. India vahetult pärast Gandhi surma ja hinnangud Gandhi tegevusele.....	25
3.1 India pärast Gandhit.....	25
3.2 Hinnangud Gandhi tegevusele.....	28
4. Gandhi õpetuste universaalsus ja kaasaegsus.....	32
4.1 <i>Satyagraha</i> ja postmodernne Lääne kriitika.....	32
4.2 <i>Ahimsa</i> mõju 20. sajandi teise poole liikumistele ja ülestõusudele.....	35
4.3 Miks ja millistes ühiskondades said Gandhi õpetused levida?.....	37
5. Kokkuvõte.....	40
6. <i>Summary</i>	43
7. Kasutatud materjalid.....	45

SISSEJUHATUS

Mohandas Karamchand Gandhi, hüüdnimega Mahatma, elas 2. oktoobrist 1869 kuni 30. jaanuarini 1948. Ta oli India poliitik, kes juhtis vägivallatut võitlust Briti võimu vastu Indias ja Lõuna-Aafrikas. Juristipaberid Londonis omandanud, advokaadina alustanud ja Lõuna-Aafrikas indialaste õiguste eest seisnud Gandhist sai kodumaale naastes rahvuskangelane, keda tänapäevani peetakse üheks mõjuvõimsamaks indialaseks, kes kunagi elanud.

Käesoleva bakalaureusetöö konkreetses uurimisvaldkond on Mahatma Gandhi loodud vägivallatu võitlusmeetodi – *satyagraha* – rakendamine India vabadusvõitluses ja Gandhi õpetuste universaalsus ning rakendatavus tänapäeval. Konteksti loomiseks käsitletakse töös lisaks *satyagraha* rakendumisvõimalustele ja tema õpetuste universaalsusele ning kaasaegsusele postkolonialistlikus võtmes ka Gandhi elulugu ja *satyagraha* olemust.

Eesmärk on uurida, milles seisneb *satyagraha* ning kuidas Gandhi seda rakendas *satyagraha* sünnikohas Lõuna-Aafrikas ja hiljem Indias. Kõnealune bakalaureusetöö uurib, kui tõhus on olnud *satyagraha* ning kas see on pakkunud lahendusi ka pärast Gandhi surma 20. sajandi teisel poolel. Kas ja mil määral on Gandhi õpetused ning *satyagraha* rakendatav/rakendatud muudel eesmärkidel kui India omariikluse loomine.

Püstitatud eesmärgi saavutamiseks on rakendatud uurimistöös uurimismeetodit, mis kujutab endast eeskätt Tartu Ülikooli raamatukogu kirjanduse ja Tartu Ülikoolile ligipääsuks ostetud virtuaalsetes andmebaasides kättesaadavate teadusartiklite analüüsimist.

Peamised eestikeelsed kirjanduslikud materjalid on Alain Danielou “India ajalugu” ja Mahatma Gandhi autobiograafia “Minu elu”. Põhilisim ingliskeelne kirjanduslik allikas on Ramachandra Guha “India after Gandhi: the history of the world’s largest democracy”. Peamine osa bakalaureusetöös tugineb publitsistikale, täpsemalt ingliskeelsetele Tartu Ülikoolile ostetud virtuaalsetes andmebaasides kättesaadavatele teadusartiklitele. Lisaks on kasutatud ka elektroonilisi allikaid nagu *Encyclopedia Britannica* ja Mahatma Gandhi 1931. aastal peetud kõne Londonis Kingsley Hallis.

Bakalaureusetöö on uurimisalusest teemast paremini ülevaate andmiseks jaotatud nelja peatükki, mis omakorda jaotuvad alapeatükkideks. Uurimistöös esimeses peatükis

keskendun Gandhi eluloole enne India poliitikasse sisenemist ja *satyagraha* sünnile Lõuna-Aafrikas, andes alapeatükkides ülevaate Gandhi nooruspõlvest kuni Londonist Indiasse naasmiseni 1915. aastal ning Gandhi kahekümneaastasest tegevusest Lõuna-Aafrikas.

Teine peatükk uurib *satyagraha* rakendamist India vabadusvõitluses. Alapeatükkides on uuritud ka *satyagraha* juurutamist Indias aastatel 1914-1924 ja India jagamist ning Gandhi surma.

Bakalaureusetöö kolmas peatükk on pühendatud vahetule India poliitilisele korrale pärast Gandhi surma ja uuritud alapeatükkides, kuidas Gandhi elutööd ja tema isiksust Indias hinnati.

Viimane, neljas peatükk keskendub Gandhi õpetuste universaalsusele ja kaasaegsusele, analüüsides alapeatükkides *satyagrahat*, keskendudes postmodernsele Lääne kriitikale ning vägivallatuse mõju 20. sajandi teise poole poliitilistele liikumistele ja ülestõusudele. Viimane alapeatükk analüüsib, miks ja millistes ühiskondades said Gandhi õpetused levida.

Bakalaureusetöö maht seab uurimistöo ulatusele piirid. Käesolev uurimus keskendub eelkõige Gandhi rollile tema loodud vägivallatus liikumises – *satyagrahas* – ja selle rakendamisele Lõuna-Aafrikas ja Indias tema eluajal ning Gandhi õpetuste universaalsusele ja kaasaegsusele 20. sajandi teisel poolel. Töö on järgnevate põhjalikumate *satyagraha* uurimuste vundament. Edasi annab uurida Gandhi kaaslaste ja vastaste rolli *satyagraha*-liikumises, selle võitluse rakendamist Nelson Mandela, Martin Luther King Jr-i ja Lech Walesa poolt või hoopis *satyagraha* ning Mahatma Gandhi mõju 21. sajandi Indias või koguni popmuusikas. Gandhi on mõjutanud väga paljusid eluvaldkondi erinevates maailma paikades ja see annab ohtralt võimalusi edasisteks uurimistemade arendusteks.

1. GANDHI ELULUGU ENNE INDIA POLIITIKASSE SISENEMIST JA *SATYAGRAHA* SÜND

1.1 ÜLEVAADE GANDHI NOORUSPÕLVEST KUNI LONDONIST INDIASSE NAASMISENI

Mohandas Karamchand Gandhi sündis 2. oktoobril 1869. aastal Porbandaris Kathiavari poolsaarel gudžaratide asustatud India osas. Gudžaratid on suuruselt keskmine India rahvas, keda praegu on umbes 20 miljonit inimest. Mahatma (sanskriti keeles “suurhing”) ei ole Gandhi pärisnimi, vaid aunimetus, mida omistab rahvas neile, keda peab pühakuks. (Gandhi 1939: 13-16)

Mahatma Gandhi jaotab oma autobiograafias, mis on Gandhi hea sõbra, inglase reformaatori Charles Freer Andrews’ sõnade kohaselt üks maailma ausamatest ja hämmastavamatest raamatutest, oma elu nelja etappi. Esimeses etapis, sünnist 1869 kuni haridustee lõpuni Indias 1888, õpib ta hindu dharmat ja hakkab avastama selle tugevusi ja nõrkusi. Teises etapis õpib ta Londonis 1888–1891. Kolmas etapp hõlmab kahtekümnet aastat Lõuna-Aafrikas 1894–1914. Sel ajal töötab ta välja kolm alustala *satyagrahale* ja vägivallatusele. Viimase perioodi alguseks peab Gandhi 1914. aastat. (Saunders 1931: 201)

Seisuselt oli Gandhi perekond vaišja, mis on kolmas seisus (*varna*) India ühiskonna struktuuris braahmanitest ja kšatrijatest madalamal. Nende seisusesse kuulusid käsitöölised, kaupmehed, põlluharijad jm materiaalse tootmise sfäärides tegutsevad vabad isikud. Banija kasti kuuludes tunnistas Gandhi usukuuluvuselt višnuismi ehk vaišnavat, mis on hinduismi suurim usuvool. (Gandhi 1939: 13)

Tema perekond austas iidseid India traditsioone ja juba lapsepõlves õppis Mohandas hindama põhimõtet *ahimsa paramo dharmah* – “vägivallatus on ülim seadus”. *Ahimsa* on sanskriti keeles *himsa* vastand (vägivald, hävitamine). Inglise keeles kasutas Gandhi täiskasvanueas nende mõistete edasiandmiseks sõnapaari *violence – non-violence*.

Gandhi ei paistnud lapsepõlves ega noorukieas millegi poolest silma. Erilisi vaimuandeid temas ei avaldunud ja tema töökus ei võimaldanud tal näiteks selgeks õppida hindude püha keelt sanskritti. See valmistas talle hiljem sügavat hingeppiina. (*Ibid*: 13-27)

Ta oli lapsepõlves sõnakuulelik ja häbelik laps, kes austas oma vanemaid ja pidas lugu religioonist. Sünnikohas puutus ta esimest korda kokku Euroopa kultuuriga ja tuhandete misjonäride tegevus Indias kristlust levitades jättis ta esialgu külmaks. Ometi proovis ta liha, sest “see muutis inglased suureks”, ja tubaka suitsetamist, sest nägi oma onu seda tegemas. Sellised eksperimendid kehtestatud autoriteetidele vastu hakkamiseks olid traagiliselt edutud, viies peapöörivate, õudusunenägude ja isegi enesetapukatseni. (Saunders 1931: 202–203) Südametunnistuspiinades tunnistas ta oma teod isale üles ja Gandhi enda sõnade kohaselt sai ta esimese vägivallatuse õppetunni siis, kui isa pisarsilmil talle vaikides andestas. (Gandhi 2013: 151)

Oma varajast koolipõlve meenutab Gandhi järgnevalt: “Ma ei mäleta, et oleksin õppinud tol ajal midagi muud kui seda, kuidas koos oma koolikaaslastega õpetaja elu kibeaks teha. Sellest võin järeldada, et tol ajal oli minu mõistus küllaltki arenemata ja minu mälu harjutamata.” Gandhi oli väga kartlik ja hoidus igasugusest suhtlemisest teistega. Koolipäevade lõppedes jooksis Gandhi sõna otseses mõttes otse koju, kuna ta ei suutnud taluda kellegagi suhtlemist ja kartis enda väljanaermist. Raamatud ja koolitööd olid tema ainsad kaaslased. (Gandhi 1939: 16-17)

Gandhi abiellus India kombe kohaselt juba kolmeteistkümneaastasena nagu tema abikaasa Kasturba Makanji, kes oli Porbandaris nende lähedal elanud kaupmehe tütar. Hiljem võitles ta selle kombe vastu, et lapsi paari pandi. Ta nägi selles moraalse allakäigu põhjust. (Gandhi 2013: 151)

Gandhi ei tähtsustanud abielu liialt ja ütles abielutseremoonia kohta lapseliku huviga: “Kaks süütut last heitsid üheskoos tahtmatult eluookeani.” Ta ei osanud abielus näha muud kui võimalust ilusaid riideid kanda, trummipõrinat kuulata, rikkalikult süüa ja võõra tüdrukuga mängida. (Saunders 1931: 203) Vanemaks saades ei näinud ta abiellumises midagi, millega oleks võinud moraalselt õigustada säärast varajast mõttetut abiellumist, nagu oli tema oma. Sundabielus ei mõeldud tema käekäigule ega veel vähem soovidele ses asjas. Tema jaoks oli see pigem vanemate ja suguvõsa kokkuhoiu ja mõnuse küsimus. Laste paaripanek ei ole Gandhi jaoks hindudele lihtne asi ning sageli pruudi ja peigmehe vanemad vaesuvad selle tagajärjel. Lisaks raisatakse seetõttu palju aega ja raha ning kohati teevad pulmad perekonnad lausa vaeseks. (Gandhi 1939: 19) Abielludes Mohandas ja Kasturba küll vaevu tundsid teineteist, kuid nende abielu kestis 62 aastat ja nad said surmani hästi läbi.

1888. aastal avanes Gandhil võimalus pärast isa surma Londonisse õigusteadust õppima minna. Peale perekonnapeaks saanud advokaadist venna andis ka ema talle loa

Euroopasse sõita, aga pärast kolme vannet: eemale hoida alkoholist, lihast ja seksuaalvahekordadest. (Gandhi 2013: 151)

Gandhi oli loomult arg ja Inglismaale sõites peitis ta end kogu laevasõidu ajaks kajutisse. Ka süüa eelistas ta omaette kajutis. Tal oli küll hea isu, kuid häbelikkuse tõttu ei söandanud ta ka Inglismaal oma pere juures, kus ta elas, küsida toidupoolist rohkem, kui talle lauale pandi. Peagi mõistis ta elu kallidust. Rentis seejärel üksiku toa, ostis endale pliidi ja hakkas ise süüa tegema, et kulused poole võrra vähendada. (Bansal 2013: 138 ; Gandhi 1939: 57)

Gandhil oli ülikooliõpingute kõrval aega tutvuda Londoni seltskonnaeluga. Usinalt võttis ta osa koosolekutest ja kuulas teaduslikke ettekandeid. Üks tema lähematest tuttavatest oli kuulus inglise ateist Charles Bradlaugh. Gandhi nägi temas siiraimat tõeotsijat. Gandhit paelusid ka religioonid, ta puutus kokku teosoofiaga. Londonis luges Gandhi esimest korda vanaindia suurteost “Bhagavadgītā”, samuti Sir Edwin Arnoldi “Aasia valgust”, mis käsitles Gautama Buddha elu. Londonis tutvus ta piibliga ja uus testament oma mäejutlustega avaldas talle sügavat mõju, sest sellel leidub teatavaid analoogiaid India usundites. (Gandhi 1939: 66-69)

Gandhile pakkusid suurt huvi ka religioonid, mida tema eluajal väljaspool Indiat eriti ei tuntud. Üks nendest oli džainism. Džainistid ei tunnistanud mingit vägivalda elusolendi vastu ja see usk avaldas Gandhile sügavat mõju. Ta alustas meetodite otsinguid, kuidas poliitiliste otsuste vastu jõudu kasutamata protestida. Ta tundis austust kõikide usundite vastu, millega kokku puutus, ja mõistis, et India elanikud peaksid inimestesse austusega suhtuma. Indias oli niigi palju probleeme, mille põhjuseks oli ususuundade leppimatus. (*Ibid*)

Gandhi jäi küll surmani hinduismi pooldajaks, kuid õppis peale teiste religioonide märksa enam ristiusust ja islamist. Tema vägivallatust puudutavad seisukohad ja arusaam, et kõiki tuleb võrdselt kohelda (ka India puutumatumate põlatud klassi), ning põhimõte, et alati tuleb rääkida tõtt, olid nende pühakirjade lugemisest mõjutatud. Gandhi sai aru, et teiste inimeste mõistmiseks tuleb kasuks nende usku tunda.

Gandhi ühines Londonis taimetoitlaste ühinguga ja ta valiti selle juhtkonda. Ta asutas organisatsiooni kohaliku haru ja hiljem pidas ta seda kogemust väärtuslikuks õppetunniks organisatsioonikäitumisest. (*Ibid*: 66-70)

10. juunil 1891. aastal sooritas Gandhi Londoni Ülikooli kolledžis lõpueksamid ja temast sai diplomeeritud jurist, kellel oli lubatud töötada nii Inglismaal kui mujal Briti

impeeriumi piires. Kohe pärast seda suundus ta laevale, mis ta kodumaale tagasi viis. (Gandhi 1939: 74)

Indiasse naastes ei laabunud Gandhi õiguspraksise alustamine Bombays (tänapäeval Mumbai) kõige paremini. Advokaaditöö oli Gandhi jaoks raske, sest ta tegi küll hästi kirjalikke töid, kuid oli liiga arg kohtus püsti seistes rääkimiseks. Teda ootas ees veelgi ebameeldivusi – ta sai Indiasse naastes teada, et tema ema oli vahepeal surnud ja seda oli tema eest varjatud. (Bansal 2013: 139)

Lõpuks pöördus Gandhi tagasi kodulinna Rajkotisse, et teenida tagasihoidlikku elatist hagejatele palvekirjade kirjutamisega. Ka sellest tööst tuli loobuda, kui ta sattus kohaliku Briti ametniku vaenulikkuse märklauaks. Tundes nurjumise masendust, sõlmis Gandhi 1893. aastal aastase töölepingu India õigusfirmaga Lõuna-Aafrikas Natalis. Otsus Lõuna-Aafrikasse kolida tuli Gandhil raskelt, sest tal tuli Indiasse maha jätta oma naine ja lapsed. Kuigi ta mõistis oma naise tundeid ja situatsiooni keerukust, kus naisel tuleb üksi hakkama saada, läks ta siiski. (*Ibid*)

1.2 GANDHI TEGEVUS LÕUNA-AAAFRIKAS JA SATYAGRAHA SÜND

19. sajandi viimasel kümnendil oli Lõuna-Aafrika jaotatud neljaks osariigiks: Kapimaa, Natal, Oranje Vabariik ja Transvaal. Nad kõik olid kolonistide mõju all ja võimul olid kas britid või buurid. India immigrandidel ja mustanahalistel aafriklastel polnud peaaegu ühtegi inimõigust alles jäetud. Esimene rühm India töölisi saabus Lõuna-Aafrikasse 1860. aastatel pärast pikki läbirääkimisi Natali ja koloniaal-India valitsusega. Kõik indialased olid sinna rännanud lootuses leida paremat elukvaliteeti. Enne 20. sajandi algust elas Lõuna-Aafrika briti kolooniates umbes 62 000 indialast. (Belmekki 2011: 81-82)

Teatud aastateks mõnda konkreetset tööd tegema tulnud teenistuslepinguga lihttöölised või nende järeltulijad töötasid sageli Suurbritanniale kuuluvates tee-, kohvi- või suhkrurooistandustes, mida iseloomustasid väike palk ja väga raske töö. Teenistuslepingu lõppemise järel jäid paljud paigale, selmet võtta ette pikk merereis tagasi Indiasse. Paljudel ei olnud selleks ka piisavalt raha. Lõuna-Aafrikas elanud indialased olid pidevate rünnakute ja ahistamiste kammitsais ning neil polnud ühes paljude muude piirangutega lubatud pärast pimeduse saabumist väljas liikuda. (O'Malley)

1890ndatel võeti Lõuna-Aafrika kolooniates vastu õigusaktid, mis piirasid indialaste vabadusi keset kasvavat anti-India meeleolu. Sisserände seadusemuudatuse

deklaratsioon (ingl “The Immigration Law Amendment Bill”) märkis 1895. aastal, et indialased peavad naasma Indiasse viieaastase töölepingu lõppemisel või nad peavad lepingut pikendama veel kaheks aastaks. Kõik töölised, kes keeldusid lepingut pikendamast, kohustusid maksma kolmenaelast maksu aastas. Lisaks sellele piiras frantsiisi seadusemuudatuse deklaratsioon (ingl “Franchise Act”) 1896. aastal ka indialaste poliitilise esindatuse. (Belmekki 2011: 84-85)

Gandhi esimene töökoht Lõuna-Aafrikas oli Pretorias asuvas firmas Dada Abdullah juristi-konsultandina. Lõuna-Aafrika osutus tema kujundajaks. Seal kogetu avas ta silmad rassilisele diskrimineerimisele palju tõsisemates vormides kui varem nähtu. Gandhi uskus eneseväarikusse ja sellesse, et seda ei saa inimeselt ära võtta, kui just ise ei anta. Kui ta kord Durbanist rongiga Pretoriasse sõitis, käskisid valge nahavärviga reisijad tal esimese klassi vaguni istekohalt liikuda madalaimasse kolmandasse klassi, mis on kohane “värvilistele” inimestele. Gandhi nõudis, et ta saaks oma ostetud 1. klassi kohale jääda, kuid teda ei võetud kuulda ja lükati rongist välja. (Bansal 2013: 139) Külmal ööl rongist väljavisatuna lageda taeva alla jäänud, meenutas Gandhi autobiograafias emotsioone: “Hakkasin mõtlema oma kohustuste peale. Kas ma peaksin võitlema või naasma Indiasse või peaksin vaatamata solvangutele minema Pretoriasse ja naasma Indiasse siis, kui töö on tehtud? Argpükslik oleks tagasi joosta Indiasse enda täit potentsiaali kasutamata.” (Gandhi 1927: 104) Gandhi otsustas mitte olla argpüks ja võidelda. Seda võib pidada Gandhi elu üheks pöördpunktiks, mis vabastas ta hirmu kammitsaist ja andis talle jõudu ning enesekindlust. Tema aktiivse vägivallatu võitluse alguseks võib tinglikult pidada seda situatsiooni. (Bansal 2013: 139)

Gandhi tundis seepeale kutsumust, et tal tuleb Lõuna-Aafrikas elavate indialaste jaoks midagi teha. Ta võttis Pretorias osa indialaste koosolekutest ja peatselt kadus ka tema häbelikkus. Tema esimene avalik kõne möödus raskusteta. Gandhi moodustas India Kolonistide Liidu, et muslimid, hindud, kristlased ja teised Indiast tulnud usurühmad saaksid koonduda. (*Ibid*: 140)

Olles aasta aega töödanud Lõuna-Aafrikas, plaanis Gandhi esialgu tagasi Indiasse naasta, kuid teda veendi kauemaks jääma ja asuma seaduslikul teel võitlema Natali seadusandliku kogu välja käidud seaduse parandusettepanekutega, millele tuginedes poleks India immigrandid valimistel hääletada saanud. Gandhil polnud võimalik seaduse vastuvõtmist takistada, kuid tema ponnistused olid sellegipoolest edukad. Ta tõmbas tähelepanu indialaste rahulolematusele Lõuna-Aafrikas ja aitas 1894. aastal asutada Natali India Kongressi, mille sekretäriks valiti tema ise. (Belmekki 2011: 87)

Gandhi pöördus 1896. aastal lühikeseks ajaks Indiasse, et võtta sealt Lõuna-Aafrikasse oma naine ja lapsed. Aafrikasse naasnuna ründas 1897. aasta jaanuaris teda valgete jõuk, püüdes Gandhit lintšida. Jõugu liikmete vastu Gandhi süüdistust ei esitanud ja väitis, et üks tema põhimõtetest on mitte otsida kohtu kaudu hüvitust isiklikult toime pandud kurja vastu. Seda võib pidada varajaseks märgiks põhimõtetest, mis kujundasid Gandhi hilisemat vägivallatut võitlust. Gandhi kaitses end kohtus ka mässule õhutamise süüdistuste vastu, väites, et vägivallatus on tema usu esimene ja tõekspidamiste viimane punkt. (Bansal 2013: 140–141 ; Toit 1996: 644–653)

Üsna pea kirjutas Gandhi produktiivselt ajalehtedele ja astus üles koosolekutel. Ta andis endale küll aru, et Lõuna-Aafrika võimumehed ei taha midagi muuta, kuid indialaste kohtus õiglaselt kohtlemise nimel võitles ta sellest hoolimata.

Mitmeid Gandhi ettevõtmisi varjutas 1899. aastal puhkenud Inglise-Buuri sõda valgete kolonistide – brittide ja buuride – vahel. Sõja ajal rajas Gandhi arstiabi korpuse, et aidata Briti poole haavatud võitlejaid. Korpusesse kuulus tema juhtimise all üle tuhande indialase. Pärast buuride lüüasaamist brittidelt 1902 olid britid Gandhile tema töö eest tänulikud. (Gandhi 1939: 137-143; Toit 1996: 648)

Üheks vastuolulisemaks teguviisiks Gandhi puhul võib pidada seda, et ta väitis, et indialastel tuleks toetada Briti sõda afrikandide vastu, et täielikult legitimeerida oma kodakondsustaotlus. Tema organiseeritud arstiabikorpus oli üks väheseid meditsiiniga tegelevaid üksusi, mis põetas ka haavatud musti aafriklasti. Gandhi ise oli kandraamihoidja Spion Kopi lahingus. Spion Kopi lahing oli Inglise väeüksuste üks esialgsetest lüüasaamistest.

Hoolimata tänulikkusest Gandhi vastu ahistati indialasi endiselt. 1903. aastal asutas Gandhi korra nädalas ilmuva ajakirja „Indian Opinion“ (Indialase Arvamus), mis hoidis India kogukonna asjadega kursis ja mida anti välja neljas keeles: inglise, hindu, gujarati ja tamili. (Bansal 2013: 140–141 ; Toit 1996: 644–653)

Gandhil oli ohtralt tegemist ka sõjajärgsel ajal. 1904. aastal rajas ta Durbanis lähedal Phoenixis maa-asunduse, kutsudes sinna elama tema tõekspidamisi väärtustavaid indialasi. Ta tegeles hea meelega kõigi raskemate ja põlatumate töödega. Pühendudes oma kutsumusele, ütles ta lahti ametist, mis tõi talle aastas sisse kuus tuhat naela. Gandhi, kes andis vaesusetootuse, ei kulutanud sellest peale enam rohkem kui kolm naela kuus. (Gandhi 2013: 155)

Transvaali piirkondliku valitsuse parandusettepaneku vastu, millega taheti kõiki indialasi sundida end registreerima (ingl “Asiatic Law Amendment Ordinance”

allkirjastati 1906. aasta augustis), kuulutas Gandhi 1906. aastal välja vägivallatuse kampaania. See oli alandav ja diskrimineeriv seadus – aasialaste registripidaja juurde tuli minna füüsilisele läbivaatusele, anda sõrmejäljed ja kandma kaasas registreerimistunnistust. Vastasel juhul võidi indialasi ja teisi aasialasi trahvida, vangistada või maalt välja saata. See seadus sai tunduks kui “Must akt”. See tõlgiti ja anti välja Gandhi veetavas India Arvamuses koos artiklitega, mis seda hukka mõistsid. Mõne päevaga organiseeriti massilised koosolekud, millest võtsid osa tuhanded indialased. Protest “Musta akti” vastu oli Gandhi kaheksa-aastase vastupanukampaania algus. (Bose 2014)

Too seadus oli vaid üks paljudest näidetest, kuidas indialasi Transvaalis diskrimineeriti. Peale selle pidid nad maksma erilist maksu ja valitsus keeldus tunnistamast abielusid, mis olid sõlmitud hindu traditsioonide kohaselt.

Järgneva kaheksa aasta jooksul vangistati Lõuna-Aafrikas tuhandeid indialasi ja nende seas korduvalt ka Gandhit. Indialasi peksti ja isegi tulistati. Protestijad vastasid omakorda streikidega, keeldusid end registreerimast, põletasid registreerimiskaarte ja kasutasid ka teisi vägivallatu vastupanu meetodeid. (Bansal 2013: 140–141 ; Toit 1996: 644–653)

Sel ajal kujunes välja Gandhi poliitilise võitluse taktika, mida ta kutsus *satyagraha*’ks (snskr *satyagraha* – “tõe hoidmine”, Gandhi võitlusmeetodi nimetusi). Tunduvalt laialdasem rakendamine algas sellel 1906. aasta septembris ja kestis 1914. aastani. Tegemist oli ajaloos enneolematu võitlusega, mille paradoksides ei saanud jagu ka vanglad. Gandhi saavutas selle, mida esialgu soovis – tühistati mitmeid diskrimineerivaid seadusi. (Gandhi 2013: 155)

1908. aasta jaanuaris võeti Gandhi kinni ja pisteti mõttekaaslastega vangi selle eest, et nad uue seaduse nõudeid ei täitnud. Kui ta vangis istus, viisid vangivalvurid ta Pretoriasse kindral Smutsi juurde, kes oli Transvaali valitsusjuht. Smuts lubas seaduse tühistada, kui suurem osa indialasi end registreerib. Gandhi lõpetas seepeale protesti ja indialased, nende hulgas ka Gandhi, alustasid taas registreerimisega, kuid valitsus ei pidanud oma lubadust ja üsna pea põletati taas registreerimistunnistusi. (Rai 2000: 19-20)

Ometi tundsid paljud aktivistid end reedetuna, kuna Gandhi nõustus end registreerima. Veebruari keskel ründas rühm vihaseid *satyagrahi*’sid Gandhit, kui ta oli teel registreerimiskontorisse. Kindral Smuts ei pidanud kinni oma lubadusest, mis puudutas “Musta akti”. Gandhi andis Smutsile aega kuni 1908. aasta 16. augustini, et täita

oma lubadust ja seadus tühistada. Smutsile seatud ultimaatumi tõttu taastas Gandhi usalduse aktivistide silmis. (Bose 2014; Rai: 20)

1907. aastal võeti vastu järjekordne seadus (The Transvaal Immigration Restriction Act), mis seadis piirangud indialaste sisenemisele Transvaali teistest provintssidest. See mõjutas indialasi üle kogu riigi. Enamik inimesi elas Natali provintsis, kuid soovis ligipääsu jõukamasse Transvaali provintsi. (*Ibid; Ibid: 19*)

Satyagrahi nimega Sorabji informeeris valitsust, et ta rikub protestiks seadust. Ta sisenes Transvaali loata ja arreteeriti. Keeldunud lahkuda Transvaalist ka pärast kohtusse ilmumist, mõisteti ta vangi ja sunnitööle 1908. aasta juulis. Paljud *satyagrahi*'d kordasid tema tegu ja aina enamatel kästi Transvaalist lahkuda ja nad arreteeriti.

Suurbritanniasse saadeti India delegatsioon, et otsida tuge Briti valitsuselt, kuid sellega ei kaasnenud edu. *Satyagrahi*'d jätkasid kohapeal seaduse rikkumist, kuni vanglad olid ülerahvastatud. Kuna paljude perekondade toitjad olid vangis juba pikka aega, kaotas liikumine hoogu, vaatamata sellele, et Smutsi riigikord võeti Briti järelevalve alla.

1910. aastal asutas Gandhi arhitekt Hermann Kallenbachi abiga põllumajandusliku kogukonna, mida ta nimetas Tolstoy Farmiks. *Satyagrahi*'d ja nende perekonnad olid teretulnud seal elama lihtsuse ja distsipliini põhimõttega. Töö oli kogukonnas jaotatud võrdselt, püüdes suurendada soolist võrdõiguslikkust. Tolstoy Farmis tegutses ka kool, mis õpetas mitmeid aineid ning kasvas sõprussuhteid laste seas. Tegevusloata müüdi farmis puu- ja juurvilju ning jätkati Transvaali piiri ületamist. (Rai 2000:19-20)

1912. aastal külastas farmi Gandhi sõber Gokhale, kes oli India poliitiline figuur. See oli esimene kord Gandhi tegutsemisaja jooksul Lõuna-Aafrikas, kui India liider külastas Lõuna-Aafrikat. Gokhale reisis Lõuna-Aafrikas mitu kuud, pidades kõnesid indialastele ja eurooplastele, kohtudes *satyagrahi*'de ja kindral Smutsiga. Enne lahkumist soovitas Gokhale Gandhile, et *satyagraha* peaks võitlema iga-aastase kolmenaelase maksu vastu, mis oli osa 1895. aastal vastu võetud immigratsiooniseadusest. Tegemist oli maksuga, mis oli väga koormav sulastele ja nende perekondadele. (*Ibid: 17-21*)

1913. aasta märtsis sai *satyagraha* liikumine valitsuse tegevusest taas motivatsiooni. Ülemkohus teates, et nad keelduvad tunnistamast hindude ja moslemite vahelisi abielusid. India kogukonnad olid sellest nõrдинud ja aina suurem hulk naisi ühines liikumisega.

Võrdõiguslikkuse suurendamiseks võtsid Gandhi ja teised *satyagraha*'st innustunud mehed üle ülesanded köögis, valmistasid süüa, pesid nõusid ja puhastasid põrandaid. *Satyagraha*'ga liitunud naised saadeti Durhani rongijaama, et protestiks

Transvaali piiri ületada. Gandhi naine Kasturba juhatas *satyagraha* naiste rühma Transvaali, et sooritada kriminaalkuritegu, mille eesmärgiks oli koormata üle vanglad. Ametnikud olid naiste arreteerimise suhtes kõhklevad ja see innustas veelgi rohkem naisi piiri ületama. Naiste arreteerimine ja vangistamine ärritas India kogukonda. (Gandhi 1939: 185-188; Toit 1996: 651-653)

Protestiks kolmenaelase maksu vastu ühinesid töölised entusiastlikult vägivallatu võitlusega ja peatselt streikis üle viie tuhande kaevuri ja raudteetöölise. Kuna juba nii palju inimesi liitus vägivallatu võitlusega, tegi Gandhi ettepaneku korraldada 36-miiline marss Newcastle'ist Charlestowni. 6. novembril 1913 alustati kahe tuhande mehe ja 127 naisega marssi, mis kestis neli päeva. Charlestownist suunduti edasi Tolstoy Farmi. Gandhi arreteeriti kolm korda ja vabastati kautsjoni alusel, pärast mida ta taas marsiga ühines. Viimasel arreteerimisel mõisteti ta üheksaks kuuks vangi ja sunnitööle. 10. novembril vahistati kõik marssijad ja pandi rongile ning sõidutati Newcastle'isse tagasi. Kaevurid saadeti kaevandustesse, mida valvati nüüd sõjaväe poolt suuremate jõududega. Paljud saadeti sunnitööle. Puhkesid spontaansed streigid, mis viisid vägivaldsete vastasseisudeni, mitmed streikijad said surma või haavata kokkupõrkes julgeolekujõududega. (Toit 1996: 651-652)

Uudised haarangust levisid ja innustasid veelgi rohkem protestima. Uudised Gandhi arreteerimisest ja politsei julmusest tekitasid Indias furoori. Briti ametnik Indias lord Harding pidas avaliku kõne, mõistes hukka indialaste kohtlemist Lõuna-Aafrikas. Novembri lõpuks olid Durban ja Pietermaritzburgi turud seisakus. *Satyagrahi*'d streikisid ja selle tulemusena suleti suhkrutehased, hotellid ja restoranid. (*Ibid*: 652-653)

1914. aasta alguses jõuti kokkuleppele, et kolmenaelane maks tühistatakse, ja nõustuti aktsepteerima hindude abieluriitusi. Vastutasuks nõustus Gandhi *Satyagraha* lõpetamisega. Edaspidi tegeldi indialaste kaebustega läbi Gandhi ja kindral Smutsi kirjavahetuse. *Satyagrahi*'d pidasid kokkulepet suureks võiduks, kuigi see ei kaotanud kõiki rõhuvaid seadusi ning kultuurilisi norme indialaste ja teiste värviliste vastu Lõuna-Aafrikas. Mingisugunegi õiglus oli Lõuna-Aafrika indialastele kätte võidetud ja Gandhi tundis, et ta on oma ülesanded Lõuna-Aafrikas täitnud. Gandhi lahkus Lõuna-Aafrikast pärast seal veedetud 21 aastat, et naasta Indiasse. (Bansal 2013: 140–141 ; Toit 1996: 644–653)

2. SATYAGRAHA RAKENDAMINE INDIA VABADUSVÕITLUSES

2.1. SATYAGRAHA JUURUTAMINE INDIAS 1914-1924

Gandhi naasis 1915. aastal Indiasse ja tänutäheks tema poliitilise tegutsemise eest Lõuna-Aafrikas võeti teda kodumaal vastu kui kangelast. Gandhi oli Indiast ligemale kakskümmend aastal eemal olnud ega tunnetanud veel riigi tegelikku olukorda.

Samm sammu haaval hakkas muutuma nii Gandhi iseloom kui väljanägemine. Noorest mässumeelsest angliseerunud advokaadist, kes oli äsja Lõuna-Aafrikast saabunud, sai poolpaljas ja karedais kodukootud rõivastes India rändmunk. On väidetud, et sellise muutuse idee käis talle välja muslimite liider ja Kongressi liige Muhammad 'Ali Jinnah. Gandhi hakkas välja nägema nagu vana testamendi prohvet, see aitas tal võita India masside poolehoidu ja avaldas sügavat mõju ka inimestele Läänes. Sellegipoolest ei suutnud ta veenda traditsioonilise hindu ühiskonna koorekihti, kes nägi Gandhis petist ja ohtlikku poliitikut. (Danielou 2011: 316)

Gandhi vaenlane Lõuna-Aafrikas kindral Jan Smuts jõudis varakult järeldusele, milline võim võib olla vägivallatusel, ja ta nägi Gandhi filosoofias ohtu. Oxfordi klassitsist Gilbert Murray hoiatas maailma Gandhi eest: "Võimul olivad peaksid olema ettevaatlikud, kuidas käituda mehega, kes ei hooli sensuaalsetest naudingutest, rikkusest, mugavusest, ülistusest ega edutamisest ja on pühendunud ainult sellele, mida ta õigeks peab. Ta on ohtlik ja ebamugav vaenlane, kuna tema keha vallutamine ei vii tema hinge allutamiseni." (Murray 1918: 126) Gandhi kaasaegne Maharastra braahman Bal Gangadhar Tilak oli üks esimesi, kes väitis, et poliitika on "sõnaosavate inimeste mäng ja pole mõeldud *sadhu*'dele (sanskrit *püha mees*)" (Wolpert 1961: 291) ja Gandhi, kes paistis poliitika spiritualiseerimisel olevat järeleandmatu, mängib ohtlikku mängu religiooni poliitikasse tuues. (Lal 2009: 282-283)

Möödus neli aastat, enne kui Indias kõlas esimest korda avalikult sõna *satyagraha*. Gandhi veetis aasta Indias ringi reisides ja seadis end siis sisse Lääne-Indias, kuhu ta asutas *ashram*'i ehk kogukonna, mida ta hakkas kutsuma *Satyagraha Ashram*'iks. Ta hakkas seal koos perekonna, sõprade ja järgijatega elama, põldu pidama ja õppima. (Bansal 2013: 141)

Satyagraha pakkus igale inimesele võimaluse tunda end osana suures ühises ürituses. Gandhi üheks esimeseks poliitiliseks sammuks Indias oli vaeste aitamine, mis ei möödunud probleemideta. 1915. aastal tekkis Gandhil raskusi selgitamaks, miks ta kutsus ühe puutumatu perekonna *Satyagraha Ashram*'isse elama. Sellega kaotas ta olulist rahalist toetust, sest tal ei õnnestunud veenda kogukonna jõukamat osa. (Bansal 2013: 141)

Vaatamata rahalisele kitsikusele kulus Gandhil ohtralt aega kogukonnas puuvillakiude niidiks kedrates, selleks kasutas ta lihtsat käsivokki. Gandhi jaoks oli ketramine üks tähtsamaid tegevusi ja ta tahtis indialastele demonstreerida, et nii on neil võimalik saavutada kontrolli tööstuse üle ja võtta see enda kätte. Ketramisega said kõik hakkama ja seda oli lihtne õppida. Gandhi väitis, et kui inimesed toodaksid ise niiti, poleks vaja puuvilla toorainena inglastele eksportiks viia. Inglismaal puuvilla ketramise ja kanga kudumise asemel võib India puuvilla hoopis kodumaal töödelda ja seeläbi jääks kasum saagist indialastele. Ise kedrates saaks inimesed ka enda valmistatud riideid kanda ja müüa neid India turgudel, et ei peaks sõltuma brittidest, kes neile kangast sisse toovad. (Bansal 2013: 141–142 ; Merriam 1975: 303–304)

Gandhi üks paljudest vastupanumeetoditest oligi tema riietus. Gandhi hakkas välismaistes riietes nägema peamist India vaesuse põhjust. Loobudes lääne moest, lootis ta mobiliseerida indialaste masse. Gandhi seadis kaasmaalastele eeskujuga, hakates kandma *dhoti*'t (sanskrit *niudevöö*). Vähemalt kaks tuhat aastat vana *dhoti* representeeris tavalist igapäevast India tööliste riietust. Pidevalt vaestega suhestuda püüdes avastas Gandhi kostüümi veenmisjõu. *Dhoti* peegeldas Gandhi alandlikkust ja ametliku avaliku võimu puudumist. Samuti toetas *dhoti* hindu printsiipi mitteomamisest (sanskrit *aparigraha*), mida on pikalt seostatud India pühade meestega. *Dhoti* kehastas indialikku ausat tööd, intellektuaalset ausust ja spirituaalsust. (Merriam 1975: 302)

Gandhi pidas oluliseks kontakti saavutamist indialastega. Ta ei hoolinud eriti sellest, et *niudevöö* kandmine ei veennud aristokraatlikku Winston Churchillit, kes kirjeldas India liidrit kui poolpaljast "võimuvastast fakiiri" (Lateef 1961: 117) Läbi oma elu, kuid eriti massiivse kodanikuallumatuse kampaania ajal aastatel 1920-1922 utsitas Gandhi koguma ja põletama kõiki välismaise päritoluga rõivaid. Dramaatilisim tulepuhang leidis aset 1. augustil 1921. aastal Bombays, kui Gandhi isiklikult süütas hiiglasliku kuhja riideid enam kui saja tuhande inimese ees. (Merriam 1975: 303) Gandhi iseloomustas seda sündmust järgnevalt: "See oli kõige inspireerivam vaatepilt, mille tunnistajateks olid tuhanded vaatlejad. Kui leek võttis hoogu, helisesid rahva seas läbi õhu

rõõmuhüüded. Meie ahelad oleksid nagu tükkideks purunenud. Ma loodan, et riiete põletamine jätkub ja laieneb ühest India otsast teise ega lõpe enne, kui iga välismaine riideese on tuhaks põletatud või Indiast välja saadetud.” (Gandhi 1921: 554-555)

Tule kasutamine kommunikatiivsetel eesmärkidel ei olnud midagi uut. India mütoloogias on tuli omanud alati auväärset positsiooni ohverdamisel. Puhastustules süttivad riided olid väliseks sümboliks *satyagraha* sisemisele soojusele, mis oli disainitud poliitilise ja majandusliku rõhumise vastu Indias. (Merriam 1975: 303)

Gandhi kiindumus pärismaiste rõivaste vastu viis otsusekindlalt vokiratta kohandamiseni vabadusliikumises. Vokiratas sümboliseeris Gandhi jaoks välismaistest riidetest loobumist. Vokiratas oli ka iidne, teada-tuntud ja lihtsasti kättesaadav tööriist enamikus India külades. Mitte-koostöö liikumise ajal 1920-1922 praktiseeriti Gandhi eeskuju järgides ketramist eriti hoogsalt, liites rahvamaasse üheks. 1942.–1947. aastal oli Gandhi ponnistuste tõttu vokiratas ka India rahvuslipul. (*Ibid*: 304)

Gandhi jaoks oli *satyagraha* ohutu, kuid usaldatav abinõu, mis eeldas kõrgemat sorti vaprust nende jaoks, kes selle omaks võtavad. *Satyagraha* polnud mitte sõduri vaprus, kes oli valmis surema vaenlast tappes, vaid selle rakendaja – *satyagrahi* – pidi alati olema valmis kandma endas kannatust ja demonstreerima maailmale ausust oma eesmärkides ja õiglust nõudmistes. *Satyagraha* relvaks pidas Gandhi usku Jumalasse. Gandhi arvates ei pidanud *satyagraha*’t omaks võtma keegi, kes ei olnud valmis märkimisväärseks vaimseks pühendumuseks. (Mehta 2013: 37–49)

Satyagraha filosoofia vaatles veenmist kui vastase viimist kõrgemasse teadvusetasandisse selmet ta lihtsalt alistada või üle külvata argumentatsiooniga. Selline lähenemine peegeldas endas traditsioonilist India retoorikat, mis tähtsustas konsensust ja nõudis ülimat ühtsust vabatahtlikkuse alusel. Juurdunud eeldus, et vastane peab lõpuks advokaadi oskusliku veenmise tõttu kannatama, ei meeldinud Gandhile. Tema metodoloogia oli pigem see patukahetsusega asendada ja hindude lepitus ilmnis patu lunastamises, palverännakutes pühadesse kohtadesse ja paastumises. (Merriam 1975: 292)

1917. aastal jõudis Gandhi kõrvu Champarani piirkonna maaomanike murekoorem – inglasest maaomanikud sundisid talupoegi kasvatama indigot. Indigot kasutati kangaste värvimiseks, kuid selle hind oli langenud ja kahjumit sunniti kinni maksma talupoegade sissetulekust. Gandhi suundus seepeale Champarani, kus talle said osaks maaomanike solvangud. Üsna pea algatas Briti valitsus selles mureküsimumes ametliku juurdluse, millest paluti osa võtta ka Gandhil. (Bansal 2013: 141–142; Hardiman 2011: 99–101)

Gandhi pidas oma ülesandeks uurida talupoegade seisukorda Champaranis ja õppida tundma nende kaebusi istandike omanike vastu. Selleks pidi ta kohtuma tuhandete talupoegadega, kuid enne uurimisele asumist tutvus ta ka istandike omanike seisukohtadega ning vestles maakonna komissariga. “Istandike liidu sekretär ütles mulle otsekohe näkku, et minul kui kõrvalisel isikul ei ole mingit õigust tükkida istandike ja rentnike vahele; kui on põhjust kaebusteks, esitagu ma see kirjalikult.” (Gandhi 1939: 243) Ka komissar püüdis Gandhit hirmutada ja soovitas tal võimalikult kiiresti lahkuda. Gandhi ei näinud endas kõrvalist isikut ja uuris hoiatusele vaatamata rentnike olukorda. (*Ibid*) Nagu oodata oligi, arreteriti Gandhi peagi ja talle anti käsk provintsist lahkuda. Ent sajad tuhanded inimesed protestisid tema vabastamist nõudes vangla, politseijaoskondade ja kohtute juures. “See päev Champaranis märgitses unustamatut sündmust minu elus ning rõõmupäeva talupoegadele ja mullegi. Seaduse järgi pidin kohtu alla minema, aga tõeliselt mõisteti kohut valitsuse üle. Prokurör, kohtunik ja teised ametnikud istusid nagu nõeltel. Nad ei teadnud enam, mida ette võtta.” (*Ibid* 1939: 246)

Lõpuks soostus provintsi valitsus brittide õhutusel tema nõudmistega, andis külaelanikele õiguse otsustada, mida nad kasvatavad, ja lubas hüvitada nende kahjud. See polnud küll täielik võit, kuna talupojad pidid osa oma sissetulekust ikka maaomanikele andma, kuid nende rahaline olukord paranes märkimisväärselt. Võitluse lõpus pöördusid inimesed Gandhi poole nimega Bapu (isa) ja Mahatma (suur hing) ning tema kuulsus riigis levis. (Shani 2011: 659–678)

1918. aastal lõi valitsus uue seaduse, mis andis õiguse kasutada rangeid meetmeid nende suhtes, kes tahtsid protestida Briti võimu vastu. Seadus kandis nime “Rowlatti eelnõu” kohtunik Sir Sidney Rowlatti järgi. Tema eestvedamisel sai uus seadus koostatud ja valitsusele esitatud. Seaduse kohaselt oli õigus panna rahutuste tekitamises kahtlustatavad vangid ja kohtuistungid võisid toimuda vandemeeste osavõtuta, sealjuures otsused edasikaebamistele ei kuulunud. Rowlatti komitee lootis, et need meetmed teevad lõpu Briti võimu vastastele sepitsustele. Gandhi ja teised india lastest liidrid organiseerisid selle seaduse vastu kogu Indias protesti. Pärast ülikarmi tsensuuri kehtestamist, salapolitsei loomist ja kindralkuberneridele erakordsete volituste andmist otsustas Gandhi välja tulla *satyagraha*’ga, mille edu võis tagada vaid massiline osavõtt. (Shani 2011: 659–678 ; Chakrabarty 2008: 153–180)

6. aprillil algas Indias esimene *satyagraha hartal*’iga (termin, mida kasutati streigiks), mil otsustati rikkuda keelatud kirjanduse müügi seadust. Indias keelatud

Mahatma Gandhi raamatud trükiti selleks puhuks ja nendega kauplemist ei varjatud. (Shani 2011: 659–678 ; Chakrabarty 2008: 153–180)

1919. aastal, mil toimus *hartal*, suleti poed ja india lased ei läinud ei tööle ega kooli. Kuigi streik oli valdavalt rahumeelne, arreteeriti Gandhi. See tekitas mõningates kohtades vägivallapuhanguid. Kõige hullemaks kokkupõrkeks briti valitsusega kujunes Amritsaris Jallianwala Baghis, mis on ehitiste ja müüridega piiratud suur väljak. Kitsast kahe maja vahel asuvast sissepääsust marssis väljakule ligikaudu kaksikümmend tuhat protestimeelset, kes ei teadnud vahepeal kehtestatud koosolekute keelustamisest midagi. Meeleavaldajatele järgnes Briti brigaadikindral Dyer koos sõduritega, käskides neil hoiatamata protestijate pihta tule avada. Kõigest üksikutel õnnestus väljakult põgeneda. Massimõrva peale katkestas Gandhi *hartal*'i, vältimaks mõne järjekordse vägivallaakti toimumist. (*Ibid*)

Kuigi ametlikel andmetel tapeti 379 india last, oli tegelik hukkunute arv arvatavasti ligikaudu 1000. Massimõrva järel mõistsid juhtivad Suurbritannia poliitikud metsikuse hukka ja india lased mässasid tänavatel. 1940. aastal lasi üks Pandžabi revolutsionäär Londonis maha 1919. aastal Pandžabi kuberneriks olnud Sir Michael O'Dwyer'i. Gandhi, kes oli vahepeal India Rahvuskongressi juhiks saanud, kritiseeris mõlemaid, nii Dyerit kui ka vägivallatsejaid. Ta avaldas kaastunnet ülestõususe hukkunud Briti tsiviilohvritele ja mõistis märatsemise hukka – seda paljude India Rahvuskongressi liikmete raevuks. Amritsar aitas Gandhil jõuda otsusele, et ainus tee edasi on India iseseisvus. Alates 1921. aasta detsembrist aitas ta parteid reorganiseerida, pidades silmas vaid seda ühte eesmärki. (*Ibid*)

Äreva olukorra leevendamiseks saadeti Indiasse Walesi prints, loodeti, et kõrge visiit rahustab elanikkonda. Gandhi kuulutas välja uue *hartal*'i ja kui Walesi prints 17. oktoobril Bombaysse saabus, vaatasid talle piduliku vastuvõtu asemel vastu inimtühjad tänavad. Jäi mulje, et india lastele ei lähe karvavõrdki korda printsi nägemine. Inglisele mõjus see šokina, kuid massiliste arreteerimistega mitte millegi eest alustada ei saanud. India Rahvuskomitee liidrid siiski vangistati.

1920. aastal sai Gandhi Üleindialise Kohalike Omavalitsuste Liidu presidendiks ja ta hakkas ühendama eri usundite esindajaid, kes soovisid Indiale iseseisvust ja mitte teha koostööd inglasega. Boikoteeriti maksude maksmist, saadeti tagasi brittide jagatud autasusid ega ostetud Inglismaalt toodud riiet. Gandhit süüdistati katses hävitada valitsuse autoriteeti ja ta heideti vanglasse, kust ta vabastati planeeritust varem 1924. aastal, sest ta haigestus pimesoolepõletikku. (Kaul 2006: 470–479 ; Kumar 1983: 16–27)

2.2 INDIA VABADUSVÕITLUS

Inglise Ida-India Kompanii oli 1849. aastaks India täies osas hõivanud ja India muutus *de facto* Briti impeeriumi osaks. Väikesed territooriumid India rannikualadel säilitasid sellegipoolest Portugal, kelle koosseisu kuulusid Goa, Daman ja Diu, ja Prantsusmaa, kes valitses Pondicherryt, Mahet, Karaikali, Chandernagori ja Yanami. See, et Indiat haldas kaubanduskompanii, läks vastuollu maailma muutuva poliitilise seisuga ja tekitas rahulolematust nii Suurbritannias kui ka Indias. Inglise Ida-India Kompanii likvideeriti 1858. aastal ja Suurbritannia valitsus võttis võimuohjad enda kätte. India muutus kroonikolooniaks ja 1877. aastal sai Indiast Suurbritanniaga personaalunioonis olev India impeerium. Kuigi India oli *pro forma* iseseisev riik, kuulus India tegelikkuses Briti monarhi esindava asekuninga võimu alla. Selline poliitiline võimujaotus kestis aastani 1947. (Danielou 2011: 306-309; Hallik, Kuura, Klaassen 2007: 14)

Gandhi vangisoleku ajal hakkas India Rahvuskongress lõhenema ja hindud ning muslimid pöördusid tülli. 1924. aastal vanglast vabanedes otsustas Gandhi hindude ja muslimite lepitamiseks, et loobub toidust, kuni vaenupooled on taas ühinenud. Mitmetest üldsuse veenmismeetoditest peale jutluste, riietuse ja rännakute oli paastumine Gandhile üks iseloomulikumaid viise. Paastumine võimaldas poliitikuid mõjutada ja sotsiaalset närvi puudutada, mida oli raske saavutada pelgalt kõnede pidamise ja läbirääkimistega. Samuti kandis see endas vaimset uuenemist mehe jaoks, kes oli pühendunud oma meeli ja ihasid kontrollima. (Gandhi 1993: 406)

Gandhi suhtus paastumisse kui relva, mille juured ulatusid selliste religioosete juhtideni nagu Buddha, Jeesus, Muhamed ja hindu jumalad Ramachandra ning Pavrati. Gandhi nägi tõelist paastumist kui intensiivse palvetamise kogemust ja hinge ihalust ühineda jumaliku olemusega. Igasugune füüsiline enesesalgamine pidi olema saadetud karmi vaimse distsipliiniga. (Merriam 1975: 290–306) Ta tõi välja *Bhagavadgītā* visiooni paastumisest kui välise piirangu sümbolist, mis juhatab sisemisele enesekontrollile: “Mehele, kes piirab oma meeli väljastpoolt, kaovad tajuobjektid ja ta jätab maha ihaluse; kui ta on näinud Kõige Kõrgemat, kaob isegi ihalus.” (*Ibid*)

1929. aastal keeldusid inglased endiselt veel India iseseisvumise üle arutamast ja Gandhi kavandas sellega leppimatusest uut liiki protestiavaldust ehk “Soolamarssi”. Gandhi võttis vastu otsuse, et rikub põlatud seadust, mis andis Briti valitsusele ainuõiguse soola koguda ja müüa. Gandhi suundus randa ja kogus seadust trotsides endale ise soola. Säärane tavatu protsess jäi paljudele esialgu arusaamatuks, kuid peagi levisid kõikjal Briti

võimu vastased protestilained. Indialased kogusid soola, põletasid kangaid ja streikisid. Soolaretke teekond laius Ahmadabadi lähedal asunud Gandhi kogukonnast kuni Dandi linnani, mis asus rannikul. Kokku oli teekonna pikkus 243 kilomeetrit ja selleks kulus Gandhil ja tema järgijatel kakskümmend neli päeva. Soolaretk oli esimene nii massiline meelevaieldus Indias, millega ühines ka hulgaliselt naisi. (Merriam 1975: 299–300)

5. märtsil 1931. aastal kirjutas Gandhi koos India asevalitseja (1926–31) lord Irwiniga alla Gandhi-Irwin paktile, mis markeeris *satyagraha* lõppu Indias. Soolaretke tõttu oli 1930. aasta lõpuks kümneid tuhandeid soolaretkest osavõtnuid vanglas, sealhulgas tulevane India peaminister Jawaharlal Nehru. Soolaretke kajastati ülemaailmselt ja Irwin otsis viisi, kuidas seda lõpetada. Gandhi vabastati kinnipidamisest 1931. aasta jaanuaris ja läbirääkimistel Irwiniga nõustus Gandhi *satyagraha* kampaaniast loobuma, kui Irwin vabastab kõik soolaretke käigus arreteeritud ja annab indialastele loa soola oma tarbeks valmistada. (Pletcher 2014)

Soolaretk oli edukas, sest protesti ulatus ja kuulsus sundisid inglasi meelevaieldajaid – nende seas oli arreteeritud ka Gandhi – vanglast vabastama ja lubama inimestel ise endale soola teha. Britid lubasid Gandhil minna ka Londonisse India tulevikku puudutavale konverentsile. Kuid täieliku omavalitsuse saavutamiseni läks veel palju aega. (Merriam 1975: 299–300)

Kui Gandhi 1931. aasta oktoobris Inglismaale saabus, tervitati teda soojalt. Tavalised inimesed armastasid teda. Ta kohtas ka kuulsusi – kuningliku perekonna liikmeid ja filmitäht Charlie Chaplinit –, võludes neidki. Kuid konverents ise ebaõnnestus. Osa India delegaate tegi ettepaneku puutumatute küsimuses eraldi hääletada, kuid Gandhi arvamus oli, et puutumatuid tuleb kohelda nagu teisi hindusid. (Guha 2007: 5) Londonis Kingsley Hallis peetud kõnes kommenteeris Gandhi indialaste mõttelaadi järgnevalt: “Oma viimasel külaskäigus Mysores kohtasin paljusid vaeseid külaelanikke ja sain teada, et nad ei tea, kes valitseb Mysoret. Nad lihtsalt ütlesid, et mingi Jumal valitseb Mysores. Tunnen nagu Mysore vaesedki, et universumis on kord, mille muutumatu seadus hõlmab kõike ja kõiki eksisteerivaid olendeid. See ei ole pime seadus. See seadus, mis hõlmab kõike, on Jumal. Ma ei salga seadust ega seaduseandjat, kuna tean sellest või Temast nii vähe.” (Gandhi 1931)

Indiasse tagasi jõudnud, alustas Gandhi järjekordset näljastreiki, seekord tahtis ta veenda poliitikuid puutumatute osas oma plaane muutma. Tal oli edu. Paar järgnevat aastat möödusid tal puutumatute ja teiste vaeste indialaste hüvanguks heategevustööd

tehes. Ta õpetas inimestele, kuidas nad saavad hea ja toitva söögi, kui nad kasvatavad ja valmistavad seda ise. (Guha 2007: 5)

Inglismaa astus 1935. aastal India valitsemise seadusega olulise sammu India autonoomiale lähemale. Provintsi omavalitsuste kätte läks kontroll kohalike asjade üle. Omavalitsus moodustati sinna valitud inimestest. Teise maailmasõja alates leidis 1939. aastal Suurbritannia, et esmalt tuleb võita Saksamaa ja Jaapan ning pärast seda võib vabastada India briti ülemvõimust. Gandhi leidis, et pole mõistlik toetada sõda demokraatia säilitamiseks, kui Indias endas demokraatia puudub. Ta algatas võitluse “*Quit India*” (ingl keeles “Välja Indiast!”), nõudes brittide loobumist Indiast. See seisukoht läks Gandhile taas vabaduse maksma ja ta arreteeriti 9. augustil 1942 Bombays koos kogu Rahvuskongressi töökomiteega. Gandhi istus vanglas kaks aastat, samal ajal surid tema abikaasa ja sekretär. 1944. aastal halvenes Gandhi tervis ja ta vabastati seetõttu. (Zachariah 2012: 30–35)

Ajal, mil Gandhi vangis oli, saabus 1942. aastal Indiasse Briti poliitik Sir Stafford Cripps, kes pakkus välja sõltumatu India Liidu idee, kus iga India provintsi otsustada jääks, kas liiduga ühineda või mitte. Gandhi nägi selles ohtu India lõhestumisele, kuna muslimitega asustatud alad ei sooviks ühineda liiduga, milles suurem osa alasid kuulub hindudele. Muhammad Ali Jinnah ja teised muslimite liidrid soovisid isegi eraldiseisvat muslimite riiki. (Hallik, Kuura, Klaassen 2007: 15)

Briti ajaloolased on hinnanud Crippsi missiooni ebaõnnestunuks, kuid seda ei saa nii üheselt võtta. Tegemist oli esimeste konkreetsete sammudega, millega selgitati Inglismaa plaane India iseseisvuse osas. Teises maailmasõjas pärast 1943. aasta otsustavat murrangut liitlaste kasuks hakkasid India liidrite seisukohad kalduma kompromissi poole Suurbritannia valitsusega. Läbirääkimistel 1944. aastal Gandhiga, kes oli tükk aega vanglamüüride vahel eraldatuses olnud, oli muslimite liider M. A. Jinnah kõigutamatu: ta nõudis India muslimitele omaette riiki – Pakistani. Gandhi oli pärast pikki kõhklusid nõus India jaotamisega kaheks, kuid tahtis enne allkirjastatud lepingut, mis oleks mõlemad riigid konföderatiivset laadi ühenduseks sidunud. India jagamine ei meeldinud Gandhile üldse ja lepinguni ei jõutud, sealjuures oli otsustav hääl nagunii Briti valitsusel. (*Ibid*: 15-16)

India liidrite seas ei leidnud Suurbritannia koalitsioonivalitsuse ja leiboristide deklaratsioonid heakskiitu ning kutsusid esile rahutusi talupoegade hulgas ja relvajõududes, nagu Bombay lendurite streik, “Talwari” meremeeste väljaastumine ja rahutused mitmes sadamas. Briti politseil tuli sageli jõudu kasutada. (*Ibid*: 17)

Planeeritud parlamendivalimised leidsid aset 1945. aasta lõpul. Provintside tasemel sai India Rahvuskongress 930 ja Muslimite Liiga 497 kohta, kuid valimised ei lahendanud probleemi. (*Ibid*)

2.3 INDIA JAGAMINE JA GANDHI SURM

“12. mail 1946 avati teine Simla konverents, kus peamine arutlusobjekt oli India jaotamine kaheks: hindude ja muslimite tsooniks. Suurbritannia valitsuse ettepanekud seisnesid järgnevas:

1. Indiast saab dominiooni õigustes provintside ja vürstiriikide liit, kusjuures keskvalitsus on piiratud õigustega, otsustades vaid kaitseprobleemide, välissuhete, kommunikatsioonide ja nendeks vajalike finantside üle. Kõik muud küsimused lähevad laialdase autonoomiaga provintside ja vürstkondade pädevusse.

2. Briti India provintsid ühendatakse kolmeks tsooniks: 1) valdavalt hindu elanikega provintsid (Madras, Bombay, Orissa, Bihar, Keskprovintsid ja Ühendprovintsid); 2) muslimi provintside idatsoon (Bengal ja Assam); 3) muslimi provintside läänetsoon (Punjab, Sindh ja Loodeprovintid). Iga tsoon saab oma põhiseaduse ja valitsuse.

3. Konstitutsioonide väljatöötamiseks valitakse kolme usundi (hindud, muslimid, sikhid) kuriaalse süsteemi alusel (üks saadik miljoni inimese kohta) Asutavad Kogud; vürstid määravad ise oma delegaadid.

4. Tsoonide põhiseaduste väljatöötamise järel asutakse ühiselt välja töötama India Liidu konstitutsiooni (süsteem oli küllaltki keerukas).” (Hallik, Klaassen, Kuura 2007: 18)

Ettepanekute elluviimine ei kulgenud nii kergelt, kui esialgu arvati. Hindude ja muslimite liidrite vahel konsensuse saavutamine osutus arvatust raskemaks olukorras, kus India Rahvuskongressi ja Muslimite liiga eestvedajate vastuolud olid veelgi teravnemad. Briti mõju kahanes samaaegselt üha silmapaistvamalt ja see sundis asekingat vahevalitsuse loomisega kiirustama. Vahevalitsuse peaministriks nimetati J. Nehru ja vastukaaluks kuulutas M. A. Jinnah 1946. aasta 16. augusti “otsese surve päevaks” (*Direct Action Day*), mil toimusid muslimite ja hindude verised kokkupõrked. Kui Bengali peaminister muslim Hussain Shaheed Suhrawardi üritas Calcuttat hindudest puhastada, siis Calcutta suureks tapmiseks nimetatud sündmus pani paljud muslimid ja hindud kodudest põgenema ning tekitas üleindialise kaose. (Hallik, Klaassen, Kuura 2007: 18; Naik 2014: 1500-1503)

Suurbritannia valitsus asendas asekuninga ametikohal 1947. aasta kevadel sõjameheliku ja liiga jäiga A. P. Wavelli lord Louis Mountbatteniga (1900–1979), deklareerides, et teises maailmasõjas Kagu-Aasias liitlasvägesid juhatanud Inglise kuningliku suguvõsa liige jääb Inglise viimaseks asekuningaks Indias ning India väed lahkuvad 1948. aasta juuniks Indiast. India liidrid nõustusid Mountbatteni ultimatiivse deklaratsiooniga, mille järgi India pidi jaotatama kaheks dominiooniks hindude ja muslimite vahel. Elanikkonna religiooset kuuluvust silmas pidades pidavat muslimite dominioon loodama üksteisest territoriaalselt lahus olevast Ida- ja Lääne-Pakistanist, mille vahel laiuks tuhat viissada kilomeetrit India territooriumi. Selline ebaefektiivne lahendus viis 1970. aastate algul Pakistani poliitilise lõhenemiseni.

Bengal ja Punjab, mis olid rahvarohked India provintsid, tõid kaasa massilise rahvaste rände usulistel põhjustel, sest need jaotati India ja Pakistani vahel. Etnoste lõhenemisi, inimeste sunniviisilist ümberasustamist ja sellega kaasnevaid kokkupõrkeid toimus ka mitmetes Suurbritanniaga vasallsuhtes olevates vürstiriikides, mida oli Indias suur hulk – 562.

Suurbritannia parlament võttis 18. juulil 1947 vastu India sõltumatuse akti, mille väljakuulutamise planeeriti 14. või 15. augustile. Kohe pärast sõltumatuse väljakuulutamist ja M. A. Jinnah' poolt üldsuse eest salaja hoitud kahe dominiooni vahelise piiri väljakuulutamist puhkes ohtralt rahunusi.

Juriidilised sündmused arenesid plaanipäraselt vaatamata rahunustele ja kokkupõrgetele. 14/15. augusti keskkööl 1947 kuulutati India sõltumatuks ja Briti impeeriumi koosseisu loodi kaks uut dominiooni: India ja Pakistan. (Hallik, Kuura, Klaassen 2007: 18–23; Naik 2014: 1504-1505)

India jagamine otsustati paberil ja piisava ettevalmistuseta. Välja jättes üksikud piirkonnad Afganistani piiri ääres, polnud Indias ühtegi piirkonda, kus poleks olnud esindatud nii muslimite kui hindude kogukondi. Maa jagati rahvaarvu protsenti silmas pidades ja piirkonnad, kus oli üle viiekümne protsendi muslimeid, anti Pakistanile. Bengalit, kus oli mõlemaid umbes pooleks, ei käsitletud tervikuna, vaid jagati piirkondadeks ja Calcutta linn suure hindu enamusega arvati välja. Sellest sai ebaloomulik moodustus Ida-Pakistan, mis end 1971. aastal iseseisvaks Bangladeshiks kuulutas. (Danielou 2011: 322-323)

Enam kui pool muslimeist jäi Indiasse. Pakistani hindusid rööviti, tapeti ja jäeti ilma kõigist õigustest. Uuema ajaloo ühe kõige katastroofilisema väljarände käigus, mis kestab tänapäevani, hüljati kodusid ja maid. “Kohtunik G. D. Khosla tagasihoidlikul

hinnangul (Khosla 1950: 299) hukkus selle käigus viissada tuhat ning 10,5 miljonit inimest oli sunnitud kodunt lahkuma.” (Danielou 2011: 323)

Gandhi, kes oli vastumeelselt India jagamislepingule alla kirjutanud, sõitis Bengalist Delhisse kihutustööd tegema, et kaitsta muslimeid tagakiusamise eest ja nõuda riigikassast osa Pakistanile loovutamist. Selle käigus mõrvati ta 30. jaanuaril 1948 New Delhis palvekoosolekul.

Gandhi maha lasknud noor braahman Nathuram Vinayak Godse, kes kuulus õigeusklikku parteisse, väitis, et mõrva peamine põhjus oli Gandhi põhjustatud vaenulikkus traditsiooniliste hindu institutsioonide vastu. Noormees pidas seda varasemast inglaste ükskõiksusest hullemaks. Teise põhjusena tõi ta välja Gandhi äärmiselt leplikku suhtumise muslimitesse, hoolimata Indias hiljuti toimunud tapatalgutest. (*Ibid*: 323-324)

“Gandhi jutlustas, et koostööni on võimalik jõuda armastuse ja erapooletusega, samal ajal kui muslimid nii Indias kui ka Pakistanis karjusid kõikjal: “Pakistani saime lauldes, Delhi tuleb võtta lahingus!” Mõrvari kohtus peetud kaitsekõne avaldamine Indias keelati.” (*Ibid*: 324)

Gandhi surmale järgnesid tänuohvrid paljudes hindu linnades. Gandhi maine oli kõrge ja keegi ei osanud kindlalt öelda, mis oleks saanud, kui Gandhit polnuks mõrvatud. Mahatma oli vastu nii traditsioonilisele India poliitilisele ülesehitusele kui maa industrialiseerimisele. “Tema egalitarism oli teostamatu maal, kus on nõnda palju rahvaid ja kultuure. Näib, et hoolimata oma sõnavõttudest tundsid nii mõnedki Kongressi juhid pigem kergendust, et olid vanast unistajast lahti saanud.” (Danielou 2011: 322–325; Debs 2013: 638-643)

3. INDIA VAHETULT PÄRAST GANDHI SURMA JA HINNANGUD GANDHI TEGEVUSELE

3.1. INDIA PÄRAST GANDHIT

Pärast Gandhi surma oli Indias võim peaministri Jawaharlal Nehru ja ase- ning siseminister Sardar Vallabhbhai Pateli käes. Patel oli lihtrahva seast pärit konservatiivne mees, kes pakatas energiast ja kellele kuulus nii töösturite, maaomanike kui hindu traditsionalistide usaldus. Patel oli edukas vürstiriikide liitmisel Indiaga. Ta liitis jõuga Hyderabad ja tema mõjuvõim kasvas. Ta võis olla ainus isik, kes oleks võinud traditsioonilise ja moodsa ühiskonna vahel kompromisse leida, kuid ta suri 1950. aastal. J. Nehru jäi pärast seda uue India ainsaks juhtfiguuriks. (Danielou 2011: 325)

Jawaharlal Nehru oli mitmes mõttes Inglise härrasmees oma viisakuse, peenuse ja kerge edvistavusega. Prantslastest ja itaallastest rääkides pruukis ta sageli lustliku üleolekuga väljendit “mandrielanikud” (ingl *continental people*). Inglisekeelse haridusega india lase ta põlgas, omades ise vaid osalist ja pealiskaudset ülevaadet india kultuurist. Tema vajaka jäävad teadmised India ühiskonnast olid eeskätt tingitud sellest, et ta teadmised Indiast olid omandatud ingliskeelsete teoste vahendusel. Hindi ja urdu keelt kõneles ta kehvasti, mitte paremini kui mõni inglasest allohvitser. Nehru oli Danielou hinnangul ilmalik ja euroopalik ning ta ei pidanud ennast hinduks. Samuti eitas ta traditsioonilise ühiskonna väärtusi. (Danielou 2011: 341)

Gandhil ja Nehrul olid täiesti vastupidised arusaamad India vaesusest jagu saamiseks. “Nehru oli oma põhimõtelt sotsiaaldemokraat tuhande üheksasaja kolmekümnendatest aastatest, (ent ... ta ei jaganud) Gandhi nägemust lõdvalt seotud käsitöenduslikest demokraatlikest külakogukondadest, kuna uskus, et moodsa mehhaniseeritud tööstuse kasutuselevõtt on ainus viis (vaesusest jagu saada).” (Spear 1965–70: 246)

“Nehru oli ülik nii sünnipära kui ka käitumise poolest, braahman, nimeka euroopaliku advokaadi poeg, kes omandas hariduse Harrow’s ja Cambridge’is ning kes pole kunagi pidanud puudust kannatama ... Nehru oli kergesti mõjutatav ja mõningates põhimõtetes romantik, veetlev ja hea, tal oli lihtne maitse, kuigi ta oli samas esteetikas väga tundlik ... Tema raevupursked olid kurikuulsad.” (Pouchepadass 1974: 243).

Esmajärjekorras oli Nehru absoluutne autokraat.

Nehru kriitika Gandhi osas oli peamiselt see, et tema vaated on olnud samad mitukümmend aastat, kuid maailm on selle ajaga drastiliselt muutunud. Gandhi seadis eeskujuks külaelu, kuid Nehru ei mõistnud, miks vaid külaelu peaks kehastama vägivallatust ja muid vourusi. Vastupidiselt Gandhi tagasihoidlikule toidu, riiete ja muude resursside tarbimisele pidas Nehru hädavajalikuks, et modernseid transpordiviise, suuri tehaseid ja tööstusi. Nehru jaoks ei piisanud külaelust selleks, et kaitsta Indiat välisagressorite vastu ja olla majanduslikult konkurentsivõimeline. (Bhattacharya 2012: 21-22)

Arvati, et kohe, kui iseseisvus saavutatud, analüüsib Kongress oma põhimõtteid ja taastab lugupidamise sanskritikeelse kultuuri ja India tsivilisatsiooni alustaladeks olevate religioossete ja ühiskondlike institutsioonide vastu. Tegelikult aga olid Kongressi juhid liiga angliiseritud ja keskpärased ning peale uute juhtide nahavärvi ei muutunud riigiparaadis eriti midagi. Uued juhid polnud enam kui varasema režiimi eestvedajate alluvad, kellel avanes nüüd võimalus eelmiste ülemuste kohad hõivata. Kongressi vabadusvõitluse nimel toetanud hindud nägid Kongressi juhtide modernistlikku ideoloogiat pigem poliitilise relvana, mida oli vaja India iseseisvumise õigustamiseks Lääne silmis. (Danielou 2011: 341)

Uus põhiseadus tugines Nehru ideedel ja Põhiseaduslikus Kogus kiideti heaks Lääne eeskujusid täielikult järgiv ja Euroopa eetiliste ja poliitiliste põhimõtetega kooskõlas olev seadus. Kõik traditsioonilised institutsioonid kaotati ja baseeruti üleüldisel valimisõigusel ning kõikide inimeste täielikul võrdsusel. Kaotati seaduslik kaitse ja kõik tagatised, mis eri rahvus- ja usurühmadel ning organisatsioonidel varem olid. Kõikide võrdsustamisega ei lepitud juba India vabadusvõitluse ajal ja see sundis muslimi vähemust võitlema India valduste jagamise eest. Uue põhiseadusega muutusid kõik ülejäänud vähemused jõuetuteks kaupmeestest väikekodanluse nõudmiste ees. Uue põhiseadusega muutus India vabariigiks Briti Rahvaste Ühenduses 26. jaanuaril 1950. (*Ibid*: 342)

Kiiresti unustati Gandhi Briti-vastase poliitika vundamendiks olnud vägivallatus. Nehru eestvedamisel kasutati Goa ja teiste Portugali India valduste anastamiseks 1961. aastal sõjaväge. Prantsusmaa lahkus oma kaubajaamadest vabatahtlikult ja 1956. aastal läks India alla ka Pondicherry. (*Ibid*: 342)

Nehru soovis, et India omaks Aasia maade seas põhilist rolli, ja alustas blokiväliste riikide liikumist. Nehru ideaaliks oli sarnaselt paljude teiste selleaegsete vasakpoolsetega marksism, mille rakendamisega Nõukogude Liidus ta üldjuhul rahul polnud.

Vaatamata piiritülidele üritas ta läheneda kommunistlikule Hiinale. Suurte auavaldustega võeti 1960. aasta aprillis Delhis vastu Zhou Enlai, kes oli üks Hiina Kommunistliku Partei juhte, Hiina Rahvavabariigi välisminister 1949–1958 ja peaminister 1949–1976. Kui Hiina okupeeris 1950. aastal Tiibeti, ei reageerinud India kuidagi. Üheksa aastat hiljem tekkis India ja Hiina vahel siiski konflikt, mis viis 1962. aastal Hiina-India piirisõjani (08.09–21.11.1962). 1959. aastal surusid hiinlased maha Tiibeti ülestõusu, mille tagajärjel XIV dalai-laama Tendzin Gjatso pages koos kolmeteistkümne tuhande tiibetlasega Indiasse. Hiinlased ehtasid samaaegselt läbi India võimu alla kuuluva Tiibeti kiltmaa maanteed. Puhkes suur tüli. 1962. aasta oktoobris ründas Hiina Indiat Assamis ja Ladakhis, mille tagajärjel said India väeosad lüüa. Okupeeritud aladelt taandusid hiinlased küll varasematele aladele, kuid India kaotas siiski India Aksai Chiniks kutsutud ala Kashmiri osariigi kirdenurgas ja Himaalaja piir militariseeriti. (Smith 2013: 314-317)

India valuutareservid olid otsa saamas ja Indiat laastas tõsine majanduskriis. 1964. aastal põhjustas rahvarahutusi lähenev näljahäda, mis oli tingitud põllumajanduse stagneerumisest. Suurem osa Nehru ettevõtmisi jäi tema surma tõttu 27. mail 1965 katki. Laiade rahvahulkade ellu ei suutnud ta luua ühtegi olulist muutust. (Danielou 2011: 342)

Suurte muutuste ajal 1940. aastatel ei suutnud Gandhi ja Nehru kokku leppida ühistes tulevikuvisionides ja kahe India juhi vastuolulisus tekitas kaheks hargnemise, mis jäi iseloomustama uue India vabariigi poliitikat dekaadideks. (Bhattacharya 2012: 20)

Satyagraha'st võtsid Gandhile järgnevad India liidrid eeskuju minimaalselt, mistõttu jääb siinkohal India edasiste sündmuste käekäik kirjeldamata bakalaureusetöö piiratud mahu ja uurimustöö kaugenemise tõttu põhieesmärgist ehk *satyagraha* rakendamisest India vabadusvõitluses ja Gandhi õpetuste universaalsusest ning nüüdisaegsusest.

3.2 HINNANGUD GANDHI TEGEVUSELE

Euroopaga võrreldes on teatava õpetuse praktiline väärtus Indias kõrgemalt väärtustatud kui selle loogiline õigsus või esteetiline ilu. Gandhi kaasaegsete kirjeldustest ilmneb, et Gandhi populaarsus on eeskätt selgitatav tema tohutu suure mõjuga ühiskonnas, kus ta püüdis oma teooriat rakendada siiralt ja kompromissitult. Prantsuse kirjanik Romain Rolland on teda iseloomustanud järgnevalt: “Rahulikud tumedad silmad. Kidur keha, kuivetu nägu ja peast eemalseisvad kõrvad. Peas valge müts, üll jäme valge rüü, paljajalu. Sööb riisi ja puuvilja. Joob üksnes vett. Magab paljal põrandal. Üldse magab ta vähe ja töötab vahetpidamata. Tema keha ei näi sellest väljagi tegevat. Esimesel pilgul märkad “eelkõige piiritu kannatlikkuse ja armastuse ilmet tema näol”. Pearson, kes teda 1913. aastal Lõuna-Aafrikas nägi, pidi kohe mõtlema Fransiscusele Assisist. Ta iseloomustas Gandhit kui lihtsat nagu last, leebet ja aupaklikku inimest, kes ka oma vastaste suhtes oli harukordselt siiras. Ta ei varjanud Pearsoni silmis oma vigu ega teinud kompromisse. Igasugune diplomaatia olevat talle võõras ja ta vältivat oraatorlikke efekte, mille peale ta ilmselt ei tulnudki. (Gandhi 2013: 169)

Raamatu “Philosophy of Mahatma Gandhi” (“Mahatma Gandhi filosoofia”) autor D. M Datta rõhutab Gandhi suurt usku iseendasse: “Inimene saab eksisteerida vaid siis, kui ta usub iseendasse. Just tänu sellisele usule ja meelegendlusele sai Gandhist, kes sündis tavaliseks inimeseks, miljonite inimeste kõlbeline juht, suur inimene, kes saatis tõe ja armastuse abiga korda seda, mis praegu näib imena.” (*Ibid*)

Nagu paljud teisedki, ülistas Albert Einstein Gandhit tema väärikustunde tõttu: “Oma rahva juht, kellel pole maist võimu, poliitikat, kelle edu saladus ei peitu mitte vastava taktika osavas ja oskuslikus kasutamises, vaid eranditult tema isiksuse allutavas mõjus. Talle on heldelt antud tarkust ja alandlikkust ning olles otsustav ja vääramatult järjekindel, on ta pühendanud kogu oma jõu selleks, et ülendada oma rahvast ja kergendada tema rasket saatust; Euroopa toorusele vastandas ta lihtsa, inimliku väärikustunde ja see on ta igaveseks kuulsaks teinud. Võib-olla on tulevastel põlvvedel raske uskudagi, et selline lihast ja verest inimene on meie maa peal kõndinud.” (*Ibid*: 170)

Olulisimateks reageeringuteks Gandhi surmale võis pidada tema kahte silmapaistvaimat ja võimukaimat järgijat, kelleks olid Vallabhbhai Patel ja Jawaharlal Nehru. Patel, kes oli selleks ajaks India valitsuse minister, oli Gandhiga liitunud juba 1918. aastal. Ta oli suurepärase organiseerija ja strateegi, kes mängis suurt rolli Kongressis. India valitsuskabinetis oli ta teisel kohal pärast peaminister Jawaharlal

Nehrut. Nehru tuli Indiasse mõni aasta hiljem kui Patel. Tal oli Gandhiga sügav emotsionaalne side ja ta kutsus teda *bapu*'ks (sanskrit "isa") nagu Patelgi. Nehru oli mitme kandi pealt Gandhi "lemmikpoeg" (India ajaloolase Ramachandra Guha hinnangul isegi lähedasem kui Gandhi neli bioloogilist last) ja väljavalitud poliitiline järeltulija. Nüüd, kui India vaevles võimuvõitlusest rusutult sünnitusvaludes, ütlesid mõlemad mehed rahvale, et kuigi meister on läinud, jäi tema sõnum alles. Kohe pärast Gandhi surma kõnelesid nad üleindialises raadios. (Guha 2007: 38-39)

Patel kutsus inimesi üles mitte mõtlema kättemaksu peale, vaid "kandma edasi Gandhi armastussõnumit ja vägivallatust. See on meile häbiks, et maailma suurimal mehel tuli maksta oma eluga pattude eest, mida meie oleme teinud. Me ei järginud teda, kui ta oli elus; aga lubage meil seda vähemalt nüüd teha, kui ta surnud on." (*Ibid*: 39)

Gandhi ei suutnud oma elu jooksul lepitada omavahel hindusid ja muslimeid, aga oma surmaga suutis ta lepitada Nehru ja Pateli. See oli uue ja väga hapra rahvuse jaoks märkimisväärne teene. (*Ibid*: 40)

Gandhi matused illustreerivad suurepäraselt seda, et tema puhul oli tegemist ühe lugupeetavama isikuga Indias. Usurongkäikude poolest kuulsas Indias saatis Gandhit matuserongkäikul poolteist miljonit inimest. Tema matused toimusid hindu kombe kohaselt ja ta keha põletati tuleriidal. (Debs 2013: 638–639)

Gandhi mõrv oli sügavalt traumaatiline sündmus suuremale osale indialastest ja avalikud leinamised levisid üle maa. Time of India kirjeldas Gandhi surma kui "aatompommisuurust mõju" ja kõlasid loosungid nagu "riik on orvuks jäänud", "India on kaotanud oma hinge" ja "inimsusvastane kuritegu". Kaks inimest suri šoki tagajärjel, kui kuulis Gandhi mõrvast. Ärimajad, poed, restoranid ja kinod suleti silmapilgselt ja edasi lükati planeeritud pulmad. India avaliku arvamuse liidrid interpreteerisid Gandhi mõrva kui ainulaadset ajaloolist momenti. (*Ibid*)

Gandhi ise oma elu edukaks ei pidanud, ta kahetses sügavalt vägivalla esinemist ja kaotatud elusid, mis saatsid India vabadusvõitlust ja iseseisvuse saavutamist. Sellegi poolest on Gandhi siiani näide sellest, mida on võimalik saavutada *satyagraha* abil. Gandhi oli esimene, kes sellisel moel vägivallatut protesti kasutas ja tema meetoditest võtsid eeskujuga teiste seas ka Martin Luther King ning Nelson Mandela. (*Ibid*: 638–643)

Üldiselt arvatakse, et tema suhe läänega oli parimal juhul ambivalentne. Gandhi oli armutu lääne tööstusvõitluse kriitik ja rohkem kui korra on ta kirjeldanud lääne ühiskonda kui "saatanlikku". Teisest küljest leidub tõendeid, et Lev Tolstoi, Henry David Thoreau ja John Ruskin mõjutasid Gandhit põhjalikult. (Lal 2009: 281) Kui Gandhilt

küsitati tema viimasel külastusel Ühendkuningriiki, mida ta arvab lääne tsivilisatsioonist, vastas ta teravmeelselt: „Ma arvan, et see oleks väga hea idee.” Mõni arvab, et Gandhi märkus viitab tema tugevale natsionalismi mõjule; teised vaatavad lugu kui mitte apokrüüfi, siis märki, et pühaklik Mahatma omas head huumorisoont. Kuid osa arvab siiski, et see hooletu märkus võis varjata tundeid sügavast ebakindlusest, mida Gandhi tundis Lääne ja selle pretsedenditu rolli üle. On tähelepanuväärne, et ükskõik kui kriitiline poleks olnud Gandhi vaade lääne tsivilisatsioonile, leidis tal alati sõpru Ühendkuningriigis, Euroopas ja Ameerikas. Sel teemal leidub palju teravaid lugusid, näiteks tema külastus linaveskitesse Lanchires, kus hoolimata Gandhi algatatud veskitööstusevastase boikoti negatiivsetest mõjudest inglise töötajate elule võeti teda vastu vaimustusega. (Lal 2009: 281)

Võib vaielda, et Lääs on suuresti Gandhi ambivalentsele vastanud. Pole kahtlustki, et paljud – vähemalt need, kes pole tema vastu aktiivselt vaenulikud – kujutavad Gandhit kui pühaklikku kuju, kes on kuulus kui rahu prohvet ja tolle aja suurim vaenuvastasuse apostel. Läänes peavad paljud tema elu eeskujuks. Kristlastel, kes teadsid Gandhit tema eluajal, polnud raske pidada teda paremaks kristlaseks enamikust, kes end kristlaseks kutsusid. Lääne feministid, kel mõjuvatel põhjustel oli keeruline suhe Gandhiga, on nüüdseks muutnud oma arvamust ja imetlevad teda kui erilist inimest. Tema imetlejate seas Läänes leidub neid, kes pole Gandhi kui vägivallatuse harrastaja suhtes tänamatud ja kasutavad teda kui teiste huvide kaitsmise ikooni. Taimetoitlased, loodusravitsejad, anarhistid, ökoloogid, karsklased, matkajad ja isegi nudistid on ta eeskujuks võtnud. Iseloomulikult on Gandhi seda fenomeni ka kommenteerinud – et teda teatakse kui veidrikku, moehullu ja nõdrameelset. (*Ibid*: 281-282) *Satyagraha* õpetuste universaalsusele ja nüüdisaegsusele keskendub põhjalikumalt bakalaureusetöö neljas peatükk.

Mitte kõigile ei meeldi idee vägivallatust vastupanust ja paljud põlgavad avalikult seda ideed. Mõni Gandhi kriitik Läänes pilkas teda kui lootusetult naiivset idealisti, kes pole võimeline nägema tõelist kurjust, mida inimesed on suutelised üksteise suhtes korda saatma. Kõige sagedasem argument, eriti holokausti ja Stalini Venemaal aset leidnud massitapmistest valguses on, et Gandhi sai edukas olla üksnes härrasmehelike brittidega. Gandhi kriitikud väidavad tõsimeelselt, et tal poleks olnud vastust Hitleri pommidele ja relvadele ning on ebatõenäoline, et ükski totalitaarne režiim oleks lubanud ära kasutada meediat nii, nagu tema seda tegi, või omaks hulljulgust anda talle privileeg noomida kohtunikku, kes Gandhi Lõuna-Aafrikas kohtusse saatis. Üks vastuväide viitab Briti

ajaloo metsikusele nende kolooniates, kuid ka teistele tahtlike genotsiidi vormidele, näiteks paljudele näljahädadele, mis järgnesid inglastele Irimaal, Indias ja mujal maailmas. Teine argument on juhtinud tähelepanu Gandhi *satyagraha* Lõuna-Aafrika päritolule, kus ei britid ega ka buurid näidanud kahetsust üksteise tapmise suhtes, veelgi vähem tegid seda mässumeelsed suulud. Oletus, et Gandhil polnud kogemust “päris kurjusega”, jätab kahe silma vahele tema pika kogemuse Lõuna-Aafrikas ja annab märku suutmatusest aru saada, et ägedaim rõhumine ei pruugi alati kajastuda brutaalse füüsilise vägivallana. (Lal 2009: 282-283)

Üheks selgemalt eristuvaks Gandhi vaenlaseks võib pidada katoliku kirikut. Katoliku kiriku tegelaste kibestunud hoiak India, rahvusliku liikumise ja Mahatma Gandhi suhtes 1920. ja 1930. aastatel oli suuresti tingitud sellest, et toleaeagne ateism ja materialism olid peaaegu üle võtnud ideoloogilise kuuluvuse. Peale selle leidis väga palju vastuolulist informatsiooni India kohta. *Satyagraha* kampaanias osalejaid nähti läbi brittide silmade, samal ajal kui paljusid India sotsioreligioosseid traditsioone hinnati vaid filosoofiate ja teooriate raamatupõhise ning süstemaatilise võrdlemisega. Isegi ümberlökkamatust kristluse mõjust Gandhi moraalile ja religioossetele ideaalidele vaatasid paljud autorid mööda – nende põhiline mõttesuund oli süüdistada teda „tagurpidi hindu mentaliteedis”.

Õigupoolest võiks vaielda, et Gandhi kriitika teatud lääne tsivilisatsiooni aspektide, näiteks suuremahulise industrialiseerimise, poliitilise tsentraliseerimise, kapitalismi, avaliku elu ebamoraalsuse jne kohta pakkus ühist platvormi kirikuga, et vastu astuda lääne “kurjusele”. Võimalus, et katoliku kirik ja India kõige karismaatilisem figuur võiksid hästi läbi saada, jäi aga märkamata poliitiliste piirangute ja vanade kultuuriliste eelarvamuste tõttu sel hilisel koloniaalajal. (Prayer 2012: 371–392)

4. GANDHI ÕPETUSTE UNIVERSAALSUS JA KAASAEGSUS

Käesoleva bakalaureusetöö viimane peatükk arutleb selle üle, kas ja mil määral on Gandhi õpetus ning *satyagraha* oma olemuselt universaalne ja seetõttu rakendatav/rakendatud muudel eesmärkidel kui India omariikluse loomine. On selge, et Gandhi ideed on aja jooksul kõnetanud paljusid ja olnud inspiratsiooniks mitmetele liikumistele, kuid siinkohal ongi üritatud arutleda teemal, miks *satyagraha*, ja mis osa sellest õpetusest, on olnud niivõrd edasikantav, sõltumata ajast või ruumist. Peatüki viimane osa analüüsib kokkuvõtvalt, milline peab vastav ühiskond ja kogukond olema, et seal Gandhi filosoofia levida võiks ja et *satyagraha*'st lähtuvad sotsiaal-poliitilised printsiibid tekkida ja areneda võiksid.

4.1 SATYAGRAHA JA POSTMODERNNE LÄÄNE KRIITIKA

Gandhi vaimse pärandi laialdases ja ülemaailmses levikus ei ole põhjust kahelda. Tuleb meeles pidada, et ta elas tööstusrevolutsiooni-järgses maailmas, kus sõna ja kiri levisid kiiremini ning kaugemale kui kunagi varem. Tolleaegne ajastu üheskoos teaduse ja tehnoloogia arenguga võimaldas uudiste ning sündmuste viivitamatut levikut. Sama kehtis ka ideede ja mõtete kohta, mis nüüd võisid kiirelt kanduda maailma eri paikadesse. Gandhi teod ja mõtted ei jäänud tema kaasaegsetele võõraks ja kaueks. See kõik tähendab, et maailm oli võimeline astuma diskussiooni temaga ja ühtlasi arutlema Gandhi filosoofia ning tõekspidamiste üle. Esimene doktoritöö temast kaitsti 1944. aastal Bombay ülikoolis. (Dadhich 2008: 180) Seetõttu võime tõdeda, et Gandhi on akadeemilistes arutlustes, uurimustes ja analüüsidest figureerinud juba üle 70 aasta. On mõtiskletud selle üle, kuhu teda ja tema filosoofiat n-ö teaduslikes lahtrites paigutada.

Naresh Dadhich arutleb oma artiklis (2008) selle üle, kas ja mil määral võiks Gandhit näha kui modernistlikku või postmodernistlikku mõtlejat. Võtmata konkreetset seisukohta ühe või teise suuna suhtes, tõdeb autor, et Gandhi filosoofias (ja ühtlasi selle rakendumises) leidub nii modernistlikke kui postmodernistlikke tunnuseid. Naresh Dadhich viitab teistele autoritele ja Gandhi uurijatele ning tõdeb probleemi keerukust, pakkumata sellele omapoolset lahendust. Leian, et selline lähenemine on paslik ja ka käesolev töö ei tituleeri Gandhit ühe, teise või kolmanda mõttesuuna ja koolkonna

esindajaks. On ju ta isegi tagasihoidlikult tõdenud, et ei soovi endast maha jätta mingit sektit, ta suhtus ettevaatlikult ka oma mõtete ja ideede nimetamist sellise ambitsioonika terminiga nagu filosoofia. (Gandhi, viidatud Dadhich 2008: 196 järgi) Leian, et arutlused ja väited, mis kuulutaksid Gandhi ja tema mõtted modernistlikuks või postmodernistlikuks, kujuneksid paratamatult liiga deklaratiivseks ning pretendeeriks (ilma põhjuseta) liiga hägusale ja küllalt kergesti ümberlükatavale kontseptsioonile. Ühtlasi ei avaks need käesoleva töö raames ka probleemi tuuma. Nimelt, kui töö üheks eesmärgiks on arutleda Gandhi kaasaegsuse ning mõju üle post-kolonialistlikus maailmas, ei ole põhjust laskuda arutellu, millise filosoofilise koolkonna või liikumise esindaja ta oli või polnud.

Pigem peaksime keskenduma tema õpetusele ja võiksime arutleda selle üle, kas või mil määral tema ideed aitasid kaasa ühe või teise mõttesuuna edasiarendamisele. Kui lähtuda postmodernismist, siis võime väita, et postmodernismi üks tunnuseid on Lääne tsivilisatsiooni kriitika. Töö eelmistes osades on põgusalt kirjeldatud tema suhtumist Õhtumaadesse ja toodud välja ka tema mõte, mille kohaselt on Lääne tsivilisatsioon hea idee. (Lal 2009: 281) Lisaks pakuti selle väite kohta ka eri tõlgendusi. Gandhit võib pidada ja ühtlasi ongi peetud Lääne tsivilisatsiooni kriitikuks. (Dadhich 2008: 184-186) *Satyagraha* üks eesmärke oli teatavasti nii India ühiskonna kui ka riigi edasiviimine ja sõltumatuks kujundamine brittide koloniaalvõimust. Gandhi seisis kodumaise toodangu ja selle eest, et kapital jääks kohalike indialaste kätte, mitte ei satuks Briti valitsusele. Ta oli veendumusel, et selleks, et vabaneda India senisest nukuvalitsusest, mis oli selgelt brittide kontrolli ja võimu all, tuleb iseseisvuda nii majanduslikult kui ka kultuuriliselt. See tähendab, et *satyagraha* oli juba oma ideelisel tasandil vastuolus Lääne tsivilisatsiooniga, nähes selle tagurlikke mõjusid India omariikluse arengule.

On selge, et Gandhi läänevastases meelestatustes ei olnud aga midagi uut või erakordset. Lääne- ja/või Õhtumaade kriitika ei alga ega lõpe temaga. Pigem on Gandhi üks neid mõtlejaid, kes on sel teemal põgusalt arutlenud ja andnud omapoolse panuse edasiseks diskussiooniks. Gandhi kaasaegne, Saksa ajaloolane Oswald Spengler ja tema 20. sajandi esimesel veerandil ilmunud teos "Õhtumaade allakäik" (sks *Der Untergang des Abendlandes*) kirjeldab, kuidas maailma ajalugu tunneb mitmeid eri tsivilisatsioone, mida kõiki võib kohelda kui elusorganisme, mis paratamatult ühel hetkel hääbuvad ja langevad. (Spengler 2006) Briti ajaloolane Arnold Toynbee, kes oli sarnaselt Spengleriga eelkõige maailmaajaloo kirjutaja, eristab oma teoses "*A Study of History I-XII*" samuti mitmeid tsivilisatsioone (tõsi küll, Toynbeel oli tsivilisatsioone märksa rohkem kui

Spengleril, nimelt 31) inimkonna ajaloos ja pakub välja seaduspärasusi, kuidas tsivilisatsioonid tekivad, arenevad ja alla käivad. (Toynbee 1934-1961)

Gandhit, Spenglerit ja Toynbeed seob peale Öhtumaade kriitika Euroopa-kesksest maailmapildist väljamurdmise kontseptsioon. Kui Spengler ja Toynbee rõhutasid, kuidas maailma ajaloo tundmaõppimisel on vaja näha kaugemale kui ainult Euroopa ajalugu, siis *satyagraha* lähtub paljuski samast põhimõttest, rõhutades just mitteeuroopalike kultuuride väärtust ja nende tähtsust. Gandhi seisis India ja tema vaimse kultuuri eest, hoidis au sees kohalike traditsioonilisi väärtusi ega lasknud end mõjutada euroopalikest väärtustest või huvidest, rääkimata kapitalismist.

Kuigi kahtlemata on ekslik pidada Gandhit ajaloolaseks või sotsiaalteadlaseks, võime eelnevast arutelust näha, kuidas tema mõtted ja õpetus siiski paljuski kattuvad ajaloolaste või sotsiaalteadlaste omaga, kes uurisid eri tsivilisatsioone ja ühiskondasid. Võime rääkida *satyagraha* universaalsusest ja sellest, kuidas selline mõtteviis on üsna selgelt esindatud ka ajalooteaduses. Nagu öeldud, ei alga ega lõpe Lääne ühiskonna kriitikute nimekiri Gandhiga, kuid tema filosoofiat ja selle põhijooni, mis küll keskendusid eelkõige India omariikluse loomisele, on võimalik võrrelda levinud suundade ja/või tendentsidega muudes valdkondades. *Satyagraha* seostub küll eelkõige Indiaga, kuid selle mõtteviisi üks põhilisi tunnuseid - ühepoolse (ja kallutatud) maailmapildi ümberlökkamine ning domineerivast keskusest, Euroopast, eemaldumine - on omane ka teistele koolkondadele, mille eesmärk ei ole India areng või vabastamine koloniaalvõimu alt.

Dekoloniseerimisest kui protsessist ei ole põhjust rääkida ainult poliitilise või riikliku iseseisvumise kontekstis, sest problemaatika on mitmekesisem. Paul Banahene on analüüsinud (2007) *satyagraha* ja Gandhi mõju Ghana haridussüsteemile (ja selle ümberkorraldamisele) postkoloniaalsel perioodil. Autor leiab, et Ghana näite abil võib selgelt tuvastada lääneliku haridussüsteemi nõrkusi, milleks on tihtipeale põlisrahvaste kultuuri ja tavade allasurumine ning üleilmse ja (kohati justkui isikupärata) mõttelaadi pealesurumise forsseerimine. Ghanas oli pikalt pärast poliitilist iseseisvumist tunda Lääne kontrolli, mis määras nõudmised ja ülesanded haridussüsteemile ning ühtlasi dikteeris, mida hariduse all silmas tuli pidada. (Banahene 2007: 1047) Haridussüsteemi, mis oli selgelt euroopalike joontega, ei kohandatud kohalike olude ja vajadustega (näiteks oli kooli territooriumil kohustuslik kõnelda ainult inglise keeles). Selline olukord aga ei jätnud ruumi ega võimalust põlisrahvaste traditsioonilistele tavadele. *Satyagraha*'le ja Gandhi põhimõtetele toetudes hakati Ghanas aga läänelikust haridussüsteemist

kaugenema, tuues õppekavadesse sisse üha rohkem kohalikke, traditsioonilisi väärtusi. *Satyagraha* abil hakati väärtustama just ghanalikku, mitte euroopalikku.

4.2 AHIMSA MÕJU 20. SAJANDI TEISE POOLE LIIKUMISTELE JA ÜLESTÕUSUDELE

Gandhi teooria ja praktika vägivallatul teel on kahtlemata osa *satyagraha*'st, mis on selgelt nähtav ka hilisematel aegadel ja eri piirkondades üle maailma. Gandhi vägivallatu vastupanu oli midagi, millega võimalolevad britid ei olnud varem kokku puutunud ja mille vastu neil puudusid nii kogemused kui ka oskused võidelda. Oma raamatus "Maailm on väsinud vihmamast" (1969) kirjeldab Gandhi, kuidas inimkond võib vägivallast jagu saada üksnes vägivallatusega. (Gandhi 2013: 47-57)

Selline lähenemine poliitikas oli esmakordne, sest varem ei oldud võideldud poliitiliste režiimide vastu n-ö istudes. Gandhi kohta on öeldud, et ta spiritualiseeris poliitika. (Paranjape 2008: 211) Üks osa sellest protsessist oli kahtlemata *ahimsa* põhimõtte juurutamine poliitilistesse ja majanduslikesse nõudmistesse keskvalitsuse survestamisel. Kuigi kahtlemata oli ka Gandhi ja tema filosoofia radikaalsemaid toetajaid, kes vägivallatuse printsiibist kinni ei pidanud (ironilise näitena võib kas või tuua Gandhi vägivaldse surma asjaolud, millest bakalaureusetöö eelnevates osades juttu oli), keeldus Gandhi ise vägivaldsetest meetoditest oma poliitiliste ja vaimsete ambitsioonide elluviimisel. Ta ei nõustunud ideega, mille järgi eesmärk pühitseks abinõu, mistõttu olid tema jaoks lõpptulemus ja selleni viiv tee alati üksteisest lahutamatud. (Naidu 2008: 244)

20. sajandi teise poole ülestõusud kohalike võimalolijate, valitsuste ja ühiskonnas leviva korra (ja korratuse) vastu kujunesid tihtipeale teravaks. Külma sõja järgne maailm kätkes endas konflikte nii ideelistel kui riiklikel tasanditel ja need konfliktid olid tihtipeale relvastatud, põhjustades sel moel paratamatult tsiviilohvreid. Paljud opositsioonilised vastuseisud olid aga selgelt mõjutatud Gandhist ja tema õpetusest. Endistel idabloki aladel olid Nõukogude Liidu vastased protestid sagedased, mis aga tihtipeale jõuga maha suruti. Sellegipoolest on ka edukaid näiteid - Lech Walesa tegutsemine Poolas - revolutsioonidest ja võimu kukutamisest. (*Ibid*)

Nelson Mandela tegutsemine apartheide vastu Lõuna-Aafrikas on samuti selge näide *ahimsa* edasikandumisest ja selle rakendamisest India-välises kontekstis. (*Ibid*) Tema oskus ja tahe kukutada valitsevat korda vahendeid hoolsalt valides ning vägivallatul teel on kahtlemata sarnane Gandhi tegutsemisega ja kahe revolutsioonilise mõtleja ning

ühtlasi poliitilise tegelase vahel on selgeid ühisjooni. Mõlema suurmehe jaoks oli oluline, et lõppeesmärgi saavutamisel (olgu selleks siis poliitilised, majanduslikud või kultuurilised taotlused) lähtutaks vägivallatust käitumisest ja mõtteviisist, mistõttu vastuseis keskvalitsusele oli küll tugev ja terav, kuid ometi rahumeelne, survestades niimoodi kohalikku võimuladvikut sõnade ja ideede, mitte relvadega..

Siinkohal on paslik tuua näiteks Martin Luther King Jr-i tegevus Ameerika Ühendriikides. Tõsi küll, tema eesmärk ei olnud otseselt valitsusvastane tegevus, vaid pigem ühiskonnas leviva korra ja ebaõigluse vastane võitlus. Kingi kultuslikud kõned ja lähtumine rahumeelsetest protestidest on samuti selgelt kantud *ahimsa* põhimõttest. Kui Gandhi üritas vabastada oma kodumaad ja kaasmaalasi kolonialistliku ning imperialistliku suurvõimu kütkest, siis King seisis oma rassikaaslaste võrdõiguslikkuse eest Ameerika Ühendriikides - riigis, mis oli teatavasti loodud põhimõttel, et iga inimene on vaba ja igaühel on õigus väarikale elule.

Nagu tõdetud, on selge, et oluline osa *satyagraha*'st oli *ahimsa*'l ehk vägivallatuse põhimõttel. See oli idee, mis võitles oma eesmärkide nimel rahumeelsel viisil. Tuleb aga rõhutada, et kuigi tegu oli vägivallatu võitlusega (samas ei maksa unustada, et tihtipeale ei kõhelnud surve alla jäänud valitsus relvi haarata), oli see siiski võitlus. Oleks ekslik arvata, et *ahimsa* tee nägi ette võitluseta alistumist võimule. *Ahimsa*'l oli siiski selge eesmärk, mille nimel töötati, kuid mis seadis ka piirid valitsusvastasele tegutsemisele. Vägivallatud protestid ning vastuliikumised Indias ja indialaste poolt andsid selgelt inspiratsiooni teistele samalaadsetele liikumistele külma sõja aegses maailmas. Näiteid võib leida Ida-Euroopast (sh bipolaarse maailma ühe kaalukama suurjõu ja osapoole Nõukogude Liidu kokkuvarisemisel), aga ka Ameerika Ühendriikidest. Võime näha Gandhi põhimõtete universaalsust - ideed, millest lähtuti India vabastamisel koloniaalvõimust, olid selgelt kasutuses ja rakendatud ka muus revolutsioonilises vastupanus. *Ahimsa* on olnud tõhus relv ajaloo muutmisel ja riigikordade põhjalikus väljavahetamises, sest see on kontseptsioon, mida on võimalik edukalt kasutada ja kohandada vastavalt oludele. Gandhi näitas, et riigiparaadi kõige kõrgemat advikut on võimalik edukalt survestada, võtmata kätte relvi ja õhutamata oma aatekaaslast vägivallale. Opositsionäärid tema järel kandsid selle universaalse põhimõtte aga üle maailma laiali.

Omaette huvitav teema oleks uurida, kas ja/või kui palju oli Gandhi ise mõjutatud temale eelnevatest opositsioonilistest tegelastest, kes ühe või teise eesmärgi nimel vägivallatuse põhimõttest lähtusid. Booker T. Washington oli üks esimestest, kes

Ameerika Ühendriikides hakkas võitlema mustanahaliste hariduse ja koolide rajamise eest. (Washington 1995) Tema eesmärk ei olnud küll võitlus võimulolevate valgenahaliste vastu, kuid ta uskus, et mustanahaliste kogukond peab ise oma hariduse nimel vaeva nägema ja pingutama, mitte lootma kellegi teise abile. Samamoodi arvas ka Gandhi, kes pani eelkõige rõhku indialaste endi vaimsele ja materiaalsele arengule. Ka *satyagraha* kohaselt pidid areng ja muutus tulema seespoolt ehk indialastelt endilt. Washington võitles aktiivselt valitseva korra ja mentaliteedi vastu, mille tava kohaselt ei olnud kooliharidus levinud mustanahaliste hulgas. Ta püüdis samuti veenda oma kogukonda eelkõige sisemiselt arenema ja selle käigus oma elujärge parandama. Sellise teema uurimine võiks olla käesoleva bakalaureusetöö üks edasiarendatavatest osadest magistratöös.

4.3 MIKS JA MILLISTES ÜHISKONDADES SAID GANDHI ÕPETUSED LEVIDA?

Eelnevast arutelust selgub, et Gandhi ja tema filosoofia levisid Indiast välja ning kandusid edasi ka ajas. Sestap võime Gandhi mõjusid otseselt või kaudselt näha näiteks idabloki lagunemisel külma sõja järgses maailmas. On selge, et Gandhi võttis vaimse õpetuse - *ahimsa* - ja kandis selle üle poliitikasse, mis oli esmakordne. Tuleb rõhutada, et erakordne polnud mitte vägivallatuse või *satyagraha* printsiip, vaid just see, kuidas need õpetused aktiivselt poliitikasse ja poliitilistesse sündmustesse rakendati.

Siinkohal oleks paslik arutleda selle üle, milline pidi olema valitsev ühiskondlik kord, et Gandhi õpetused ja filosoofia saaksid levida ning rahvani jõuda ja sealtmaalt juba ühtlasi suurt poolehoidu koguda. Sisuliselt on meil tarvis analüüsida eri ühiskondade ja kohalike tavade ühiseid jooni, et näha, miks teatud piirkondades ja teatud inimeste eestvedamisel gandhilikud meeleavaldused ning liikumised eksisteerisid.

Esmalt võime näha, kuidas kõigile eeltoodud ühiskondadele on omane bipolaarne jaotatus: rõhujad ja need, keda rõhutakse. Võimul olev valitsus ja viis, kuidas nad kohaliku kogukonna üle domineerivad, ei ole aktsepteeritav suurele osale ühiskonnast. Domineeriv sotsiaal-poliitiline eliit kaitseb end vastava ideoloogiaga, mis õigustab eksisteerivat korda (või korratust, nagu seda näevad need, kes on ühel või teisel põhjusel sattunud rõhumise alla) ja seetõttu ka teatud osa ühiskonna rõhumist. See viib välja vastasseisudeni, mille käigus taotletakse muutusi, mistõttu saab ühiskonda ka teisel moel kaheks jagada: vana korra pooldajad vs uue korra pooldajad. On selge, et Gandhi oli

revolutsiooniline mõtleja, see vihjab tõsiasjale, et tema tegevuse üks eesmärke pidi olema muutuste taotlemine ja kehtiva korra kaotamine. Gandhi vastuseis kolonialistlikus Indias, mille üle valitsesid britid, oli paljuski kantud veendumusest, et valitsev kord on stagneerunud ega vasta kogukonna ja riigi hetkevajadustele. Selline tagurlik kord aga sobis võimuladvikule, kes ei olnud muutustest huvitatud, kartes sel moel oma kõrget positsiooni kaotada (miks muidu keeldusid britid juba varem India iseseisvumisest?). Sama tendentsi võime kohata ka teistes kontekstides, kus *satyagraha* oma universaalsusega silma on paistnud, näiteks apartheidi valitsetav Lõuna-Aafrika Vabariik enne Nelson Mandela tegevust. (Aktürk 2008: 126-138)

Ühiskonnas, kus Gandhi filosoofia levida võiks, peab esinema rõhumist (võimuloleva valitsuse kaitseks), mis omakorda viib välja vajaduseni muutuste järele. See omakorda eeldab, et revolutsiooni kavandav osa ühiskonnast peab olema valmis sisuliseks diskussiooniks ja aruteluks toimuva kohta.. Muutuste pooldajad ehk need, kes rohkemal või vähemal määral tunnevad end valitsuse poolt rõhutuna, peavad suutma oma eesmärke (olgu need poliitilised, kultuurilised, vaimsed, majanduslikud) sõnastada ja neid ka ellu viima. See kõik eeldab organiseeritust ja läbimõeldud tegevust. Kui valitsev kord oma stagneeruva võimupoliitikaga vajab muutmist ja väljavahetamist, siis füüsilisest jõust ja relvastatud konfliktist ei piisa, vaid opositsioonilised mõtlejad peavad olema valmis oma vastastega ka dialoogi astuma, sõltumata sellest, kas võimul olev eliit on diskussioonist üldse huvitatud. Martin Luther King Jr-i tegevust mustanahaliste inimeste õiguste ees Ameerika Ühendriikides ei ilmestanud kunagi vägivaldsus ega füüsiline agressiivsus. Vastupidi, mustanahaliste protestid, kus nõuti õigust täisväärtuslikule elule ja nende diskrimineerimise lõppu, olid rahumeelsed ja põhjalikult organiseeritud, kuid siiski selgelt uut korda nõudvad ning *status quo* muutmisele pretendeerivad. (Steger 2006: 332-340)

Kui teatud osa ühiskonnast, kes on astunud välja kohalikus ruumis valitseva korra ja ideoloogia vastu, on võimeline oma poliitilisi või sotsiaalseid eesmärke sõnastama, siis alati on ilmnenud ka erakordsete indiviidide esiletõus massist. Käesoleva töö raames ei ole põhjust langeda psühholoogilisse süvaanalüüsi ja arutleda selle üle, kas ja mil määral oli Gandhi karismaatiline isiksus, kuid tema liidriomadused on selgelt näha. Gandhi oli (eelkõige vaimne) juht ja autoriteet - keegi, keda austas ja hindas kõrgelt suur osa ühiskonnast. Martin Luther King Jr, Nelson Mandela, Lech Walesa on samuti näited erakordsetest liidritest, kes ühel või teisel põhjusel oma tegevusega suure hulga austajaid leidsid. Nende võime kõnetada masse ja sealsamas hurjutada valitsevat korda on

ainulaadne. Üksikud liidrid oma iseloomuomaduste ja maailmatajuga on mänginud äärmiselt olulist rolli ülestõusudes, mis näitab, et rahvas vajab kedagi, kes neid juhiks.

KOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureusetöö uurimisvaldkonnaks on *satyagraha* rakendamine India vabadusvõitluses ja Mahatma Gandhi õpetuste universaalsus ning kaasaegsus. Kuna Mahatma Gandhi oli esimene inimene, kes muutis vägivallatuse poliitiliseks liikumiseks, mida ta kutsus *satyagrahaks*, on tema elulugu uuritud omajagu. Seepärast ongi antud bakalaureusetöös eelkõige uuritud tema tegemisi seoses *satyagraha* rakendamisega ja uuritud *satyagraha* mõju pärast Gandhi surma, andes ülevaate ka Gandhi eluloost.

Kokkuvõtlikult bakalaureusetöö peamistest tulemustest. Londonis õigusteaduseõpingutel jõudis Gandhi arusaamale, et inimeste mõistmiseks tuleb tunda õppida nende usku. Erinevate pühakirjadega tutvumine aitas Gandhil oma vägivallatus võitluses paremini selgitada enda mõttemaailma. Eriti tuli see hiljem Indias kasuks muslimite ja hindude lepitamisel, millega ta kokkuvõttes siiski hakkama ei saanud.

Pärast õigusteaduseõpinguid Londonis ei jäänud Gandhi Indiasse, vaid suundus Lõuna-Aafrikasse. *Satyagraha* sündis Lõuna-Aafrikas ja selle laialdasem rakendamine kestis 1906-1914. Ajaloos enneolematust võitlusest ei saanud jagu ka vanglad. *Satyagraha* edukuseks Lõuna-Aafrikas võis eeskätt pidada seda, et liikumiskeelu jm keeldude rikkujaid ei saadud igavesti vangi panna. Kuigi kuudepikkused vangistused mõjusid indialaste moraalile kehvasti, suutis Tolstoi Farm Gandhi eestvedamisel koondada satyagrahi'sid ning edasi võidelda, kuni võimuladvik mõistis, et rahumeelsete inimeste vastu ei saa lõputult vägivallaga võidelda. Gandhi saavutas tänu sellele oma eesmärgi, milleks oli mitmete diskrimineerivate seaduste tühistamine.

1914. aastal pöördus Gandhi Lõuna-Aafrikast tagasi Indiasse ja ühines India Rahvuskongressi ning selle võitlusega kodanikuõiguste ja India iseseisvuse eest. Ta algatas proteste ühiskondliku ebaõigluse vastu ja jätkas seda kogu elu.

1921.–1924. aastani juhtis Gandhi India Rahvuskongressi ja algatas vägivallatuid boikotte Briti institutsioonide vastu, mis viis ta kaheks aastaks vangi. Vabanedes reisis ta läbi India, propageeris India käsitööd ja juhtis tähelepanu puutumate ehk India madalaima kasti raskele olukorrale. Valides käsitöö üheks *satyagraha* võitlusmeetodiks, õnnestus tal jõuda pea kõikidesse India kodudesse, sest vokitatas oli kättesaadav pea kõigile ja Gandhi asetas oskuslikult vastutuse majandusliku järje parandamiseks indialastele endile. Vaatamata lakkamatutele ponnistustele puutumate klassi

ülejäanutega võrdsustada, ei ole Gandhil ega temale järgnevatel juhtidel õnnestunud see tänapäevani. Kastisüsteem on küll Indias nüüdseks seaduse silmis keelatud, kuid reaalsuses on see, et endiselt on kastidepõhine vahettegemine sügavale India ühiskonda imbunud.

1930. aastal algatas Gandhi võitluse soolamaksu vastu, mida reklaamis “soolamarssi retkega”, mis tõi talle ülemaailmse tähelepanu. Just “soolamarssi” võib pidada Gandhi ülemaailmse tähelepanu saavutamise tipphetkeks tema eluajal.

1939.–1942. aastal otsustas ta mitte toetada Briti India sõjaaegset poliitikat ja alustas India iseseisvumise kampaaniat “Välja Indiast”. Ta vangistati koos teiste Rahvuskongressi liidritega pärast seda, kui läbirääkimised iseseisvuse üle olid läbi kukkunud.

1947. aastal seisis Gandhi vastu India iseseisvusjärgsele jagamisele, kuid edutult. Vaen hindude ja muslimite vahel käis Gandhile üle jõu ja tal ei õnnestunud neid lepitada. Indiast eraldus Pakistan ja eeskätt muslimite ning hindude usuline killustatus suurenes veelgi. Viis kuud pärast India iseseisvumist, 1948. aasta 30. jaanuaril mõrvas hindu äärmuslane Gandhi.

Bakalaureusetööst järeldub, et Mahatma Gandhi ei loonud terviklikku filosoofiat ega eetilist kontseptsiooni, tema moraalil polnud tähtsad niivõrd kriteeriumid, mida ta kasutas, kuivõrd mõte, mille ta neisse pani. Gandhi uskus vägivallatusse ja tegi *ahimsa*’st oma elu põhimõtte, mis tähendas inimese kõrval kõikide olendite võrdset tunnustamist ja ühtseks elusaks liigiks tunnustamist.

Mahatma Gandhi mitte ainult ei võtnud seda põhimõtet omaks, vaid tegi sellest ka oma peamise maailmavaate, elas selle järgi ja kasutas seda oma poliitilises tegevuses. Temast sai maailma suurim teoreetiline põhimõttelise vägivallatuse küsimuses.

Gandhi mõtete ja õpetuste analüüsimine viis järelduseni, et Gandhi põhilised vaated on universaalsed, kattudes paljuski ajaloolaste või sotsiaalteadlaste Lääne kriitikaga (nt Spengler ja Toynbee) ja *satyagraha*’lik mõtteviis on esindatud ka ajalooteaduses. Temas oli nii modernistlikke kui postmodernistlikke jooni. *Satyagraha* üks põhilisi tunnuseid – ühepoolse (ning kallutatud) Euroopalikust maailmapildist eemaldumine on omane ka teistele koolkondadele, mille eesmärk pole vabastamine koloniaalvõimu alt.

Ahimsa’st on kujunenud ajaloo muutmisel tõhus relv riigikordade väljavahetamises, kuna selle universaalset ja inimlikku kontseptsiooni on võimalik edukalt kohandada vastavalt oludele. Gandhist, kes survestas riigiparaati edukalt relvi

kätte võtmata ja aatekaaslasti vägivaldusele õhutades, on tema järel eeskujud võtnud mitmed opositsionäärid (Nelson Mandela tegutsemine apartheide vastu Lõuna-Aafrikas, Martin Luther King Jr-i vägivaldatu võitlus mustanahaliste õiguste eest seismisel Ameerika Ühendriikides ja Lech Walesa tegutsemine Poolas). Ühiskonna, kus Gandhi õpetused levida võiks, peamiseks tunnuseks on rõhumine. *Satyagraha* pakub selleks võimalikult valutut meetodit, minimaliseerides inimohvreid vähemalt allasurutute poolt.

Kuna bakalaureusetööst selgub, et *satyagraha* on oma olemuselt universaalne, sobib teda rakendada mitmetes erinevates valdkondades ka tänapäeval. Käesolevat tööd võib võtta kui vundamenti *satyagraha* olemuse ja päritolu mõistmiseks. Edasi annab uurida *satyagraha* rakendamist näiteks Nelson Mandela, Martin Luther King Jr-i ja Lech Walesa poolt. Samuti annab *satyagraha*-uuringutega jätkata vähem revolutsioonilises õhkkonnas – selle mõjutustes popmuusikas ja teistes kunstiliikides.

SUMMARY

The appliance of *satyagraha* in the Indian War of Independence, universality and modernity of Mahatma Gandhi's teachings

The broader field of study in the bachelor's thesis at hand is the method of fighting without violence created by Mahatma Gandhi – *satyagraha* – appliance in the Indian War of Independence and the universality and modernity of Gandhi's teachings. More specifically the thesis concentrates on the means of applying *satyagraha* and its teaching's universality and modernity in the post-colonialist sense, also on Gandhi's life story and the nature of *satyagraha*.

The aim was to find out what is *satyagraha* and how Gandhi used it in *satyagraha*'s birthplace South Africa and later in India. The bachelor's thesis at hand studied, how efficient has *satyagraha* been and if it has offered solutions also after the death of Gandhi in the second half of the 20th century. If and to which extent have Gandhi's teachings and *satyagraha* been applied/could be applied in other purposes than creating India's statehood.

To achieve the set goal, a research method has been used, that consists primarily of analysing the literature of the University of Tartu library and scientific articles from the virtual databases that the University of Tartu has bought access to.

Since Mahatma Gandhi was the first person to create a political movement out of non-violence, that he called *satyagraha*, his life story has been researched to a considerable extent. For that reason in this bachelor's thesis his life story has primarily been studied in relation to *satyagraha*'s appliance and *satyagraha*'s effect after Gandhi's death, also giving an overview of Gandhi's life.

Mahatma Gandhi didn't create a complete philosophy nor an ethical concept, in his morality the criteria that he used wasn't so important, but the idea that he put in them. Gandhi believed in the non-violence and made *ahimsa* his life's main principle, that meant acknowledging all of the living beings equally and accepting them as one united live spices.

Mahatma Gandhi didn't only accept this principle, but also made it into his main view on life, he lived by it and used it in his political actions. He became the biggest theorist in the questions of principal non-violence.

Since from the bachelor's thesis comes out that *satyagraha* is in its essence universal, it can be applied in different fields also today. The thesis can be taken as the foundation to realizing *satyagraha*'s essence and origin. From here it can be studied how for example Nelson Mandela, Martin Luther King Jr and Lech Walesa applied *satyagraha*. On the other hand *satyagraha* studies can be carried out on the less revolutionary environment – it's influence in pop music and in other forms of art

KASUTATUD MATERJALID

Kirjandus:

Chakrabarty, Bidyut (2008). *Indian Politics and Society since Independence: events, processes and ideology*. London, New York: Routledge

Danielou, Alain (2011). *India Ajalugu*. Inglise keelest tõlkinud Martti Kalda. Tallinn: Valgus

Gandhi, Mohandas Karamchand (1993). *An Autobiography: The Story of My Experiments with Truth*. Translated from the original in Gujarati by Mahadev Desai. USA: Beacon Press

Gandhi, Mohandas Karamchand (2013). *Maailm on väsinud vihkamast*. Esmatrükk 1969, Tallinn: Loomingu Raamatukogu. Inglise keelest tõlkinud ja kommenteerinud Linnart Mäll. Tallinn: Pilgrim

Gandhi, Mohandas Karamchand (1939). *Minu elu*. Inglise keelest tõlkinud L. Kenn. Tallinn: Loodus

Gandhi, Mohandas Karamchand (1921). *Young India: 1919-1922*. Madras: Ganesan

Guha, Ramachandra (2007). *India After Gandhi: the History of The World's Largest Democracy*. New York: HarperCollins Publishers

Hallik, Martin. Klaassen, Olaf-Mihkel. Kuura, Marko (2007). *Lõuna- ja Kagu-Aasia pärast II maailmasõda*. Tallinn: Argo

Khosla, Gopal Das (1950). *Stern reckoning : a survey of the events leading up to and following the partition of India*. New Delhi: Bhawnani

Lateef, Syed Abdul (1961). *The Great Leader*. 3rd edition (1946; Lahore: Lion press, 1961)

Pouchepadass, Jaques (1974). *L'Indie au Xxe Sieclee*. Pariis: PUF

Rai, Ajay Shanker (2000). *Gandhian Satyagraha: An Analytical and Critical Approach*. New Delhi: Concept Publishing Company

Spear, Percival (1965-1970). *A History of India*. México : Fondo de Cultura Económica

Spengler, Oswald (2006). *The Decline of The West*. Translated by Charles Francis Atkinson. New York: Vintage Books

Toynbee, Arnold (1934-1961). *A Study of History I-XII*. New York; London: Oxford University Press

Washington, Booker T. (1995). *Up From Slavery*. New York: Dover Publications

Wolpert, Stanley (1961). *Tilak and Gokhale: Revolution and Reform in the Making of Modern India*. Berkeley, Los Angeles: University of California Press

Publitsistika:

Aktürk, Sener (2008). “The origins of Gandhi’s emergence as a world historical figure”. *Journal of Academic Studies*, vol. 10, issue 38, pp. 126-138

Banahene, Paul Adjei (2007). “Decolonising Knowledge Production: The Pedagogic Relevance of Gandhian Satyagraha to Schooling and Education in Ghana”. *In: Canadian Journal of Education / Revue canadienne de l'education*, vol. 30, issue 4, pp. 1046-1067

Bansal, Ipshita. Hingorani, Priti (2013). “Mapping Emotional Competencies of Mahatma Gandhi: A Biographical Analysis Approach”. *Journal of Human Values*, vol. 19, pp. 133-145

Belmekki, Belkacem (2011), “Gandhi and the Indians’ Malaise in South Africa: Disillusionment with the British Empire?”. *Atenea*, vol. 31, issue ½, pp. 81-90

Bose, Neilesh (2014). “New Settler Colonial Histories at the Edges of Empire: “Asiatics,” settlers, and law in colonial South Africa”. *Journal of Colonialism and Colonial History*, vol. 15, issue 1

Dadhich, Naresh (2008). “The Postmodern Discourse on Gandhi: Modernity and Truth”. *In: The Philosophy of Mahatma Gandhi for the Twenty-First Century*. Edited by Douglas Allen. pp. 179-199. Lanham: Lexington Books

- Debs, Mira** (2013). "Using cultural trauma: Gandhi's assassination, partition and secular nationalism in post-independence India." *Nations and Nationalism*, vol. 19, issue 4, pp 635-653
- Gilbert, Murray** (1918). "The Soul as It Is, and How to Deal with It". *Hibbert Journal*, vol. 16, issue 2, pp. 201, cited by Raghavan N. Iyer, *The Moral and Political Thought of Mahatma Gandhi* (New York: Oxford University Press, 1973), pp. 126
- Hardiman, David** (2011). "Champaran and Gandhi: Planters, Peasants and Gandhian Politics by Jacques Pouchebadass (Review)". *Journal of the Royal Asiatic Society*, vol. 11, pp. 99-101
- Kaul, Chaudrika** (2006). "Monarchical Display and the Politics of Empire: Princes of Wales and India 1870-1920s". *Twentieth Century British History*, vol. 17, issue 4, pp. 464-488
- Kumar, Kapil** (1983). "Peasants' Perception of Gandhi and His Programme: Oudh, 1920-1922." *Social Scientist*, vol. 11, issue 2, pp. 16-30
- Lal, Vinay** (2009). "Gandhi's West, the West's Gandhi". *New Literary History*, vol. 40, no. 2, pp. 281-313
- Mehta, Usay S** (2013). "Gandhi and the Burden of Civility". *Raritan*, vol. 33, pp. 37-49
- Merriam, Allen H** (1975). "Symbolic Action in India: Gandhi's nonverbal persuasion". *Quarterly Journal of Speech*, vol. 61, issue 3, pp. 290-306
- Naidu, M. V.** (2008). "The Anatomy of Nonviolent Revolution: A Comparative Analysis". In: *The Philosophy of Mahatma Gandhi for the Twenty-First Century*. Edited by Douglas Allen. pp. 223-249. Lanham: Lexington Books
- Naik, Priya** (2014). "The case of the 'other India' and Indian IR scholarship". *Third World Quarterly*, vol. 35, issue 8, pp. 1496-1508
- Paranjape, Makarand** (2008). "The 'Sanatani' Mahatma? Re-reading Gandhi Post-Hindutva". In: *The Philosophy of Mahatma Gandhi for the Twenty-First Century*. Edited by Douglas Allen. pp 201-214. Lanham: Lexington Books
- Prayer, Mario** (2012). "Mahatma Gandhi and Nationalist India as Seen by the Catholic Church, 1920-1948". *Journal of Cultural Research*, vol. 16, issue 4, pp. 371-392
- Saunders, Kenneth** (1931). "Mahatma Gandhi Seen Through His Autobiography". *Pacific Affairs*, vol. 4, issue 3, pp. 201-209

Shani, Ornit (2011). "Gandhi, citizenship and the resilience of Indian nationhood". *Citizenship Studies*, vol. 15, issue 6/7, pp. 659–678

Smith, Paul J. (2013). "The Tilting Triangle: Geopolitics of the China–India–Pakistan Relationship". *Comparative Strategy*, vol. 32, issue 4, pp. 313-330

Steger, Manfred B (2006). "Searching for 'Satya' Through 'Ahimsa': Gandhi's Challenge to Western Discourses of Power." *Constellations: An International Journal of Critical and Democratic Theory*, vol. 3, issue 3, pp. 332-353

Toit, Brian M (1996). "The Mahatma Gandhi and South Africa". *The Journal of Modern African Studies*, vol. 34, issue 4, pp. 643-660

Zachariah, Benjamin (2011). "Gandhi, non-violence and Indian Independence". *History Review*, issue 69, pp. 30-35

Elektroonilised teabeallikad:

Gandhi, Mohandas Karamchand (1931). *Mahatma Gandhi speech in Kingsley Hall, London*. YouTube. 16.05.2015

<https://www.youtube.com/watch?v=LH3i-UGH5R8>

Bhattacharya, Sabyasachi (2012). *Talking back: The Idea of Civilization in the Indian Nationalist Discourse*. Oxford University Press, chapter: Discovering and Inventing India: Jawaharlal Nehru, pp 1-25. 16.05.2015

<http://www.oxfordscholarship.com.ezproxy.utlib.ee/view/10.1093/acprof:oso/9780198075042.001.0001/acprof-9780198075042-chapter-4>

O'Malley, Pdraig. *The Indian Community in SA*. Nelson Mandela Centre of Memory, 17.05.2015

<https://www.nelsonmandela.org/omalley/index.php/site/q/03lv02424/04lv03370/05lv03414.htm>

Pletcher, Kenneth (2014). *Gandhi-Irwin Pact*. Britannica Online, Encyclopedia Britannica, Inc, 17.05.2015

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/225277/Gandhi-Irwin-Pact>

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Mart Roosaar (sünnikuupäev 01.03.1991)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

bakalaureusetöö “*Satyagraha* rakendamine India vabadusvõitluses ja Mahatma Gandhi õpetuste universaalsus ning kaasaegsus”,

mille juhendaja on vanemteadur Märt Läänemets

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi Dspace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi Dspace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi

Tartu 25.05.2015